

**Василь
Алешко**

**СЛАВА
СИЛАМ
ПЕРЕМОГИ!**

Василь АЛЕШКО

**СЛАВА СИЛАМ
ПЕРЕМОГИ!**

**Поезії
різних років**

Луцьк - 2015

Перед читачем – спроба окремого видання вибраних поезій Василя Алешка – одного з перших співців української революції 1917 – 1920 років. Місце його – в одній когорті з Олександром Олесем, Миколою Вороним, Павлом Тичиною, Володимиром Кобилянським та іншими, кого надихало пробудження народного духу. Захоплене оспівування рідної природи, кохання, праці хлібороба, сусідять у поета з мотивами передчуття нелегкого буремного шляху до остаточної перемоги “сяйва правди”, поки народні мрії стануть дійсністю...

Попри нерівноцінність поетичного доробку В. Алешка (чимало творів на сучасний погляд можуть видатися наївними й не досить вправними з художнього боку), твори його приваблюють щирістю поетичної думки та оптимістичним життєствердним духом, вірою в майбутнє України.

Для небайдужої читацької аудиторії.

© Алешко В. І., авт.

© Ольшевський І. Е., упор., передм., прим.

ЗМІСТ

Ігор Ольшевський. Красославець

ЗІ ЗБІРКИ “ПОЕЗІЇ. КНИГА І” (1920)

ЗІ ЗБІРКИ “ГРОМОДАР” (1920)

ЗІ ЗБІРКИ “СТЕПИ ЦВІТУТЬ” (1928)

ПОЗА ЗБІРКАМИ

ПОЕМИ

ПРИМІТКИ

ЛІТЕРАТУРА

КРАСОСЛАВЕЦЬ

Постать і творчість поета Василя Алешка, попри кількарізкові спроби повернення читачеві його доробку бодай у фрагментах, залишаються, по суті, невідомими для багатьох. А поміж тим – це один із перших співців української революції 1917 – 1920 років і місце його – поряд з Олександром Олесею, Миколою Вороним, Павлом Тичиною, Володимиром Кобилянським та іншими, кого надихало пробудження народного духу.

Біографічні дані про Василя Івановича Алешка (Олешка) досить-таки скупі. Народився він, як стверджує Українська Літературна Енциклопедія, 12 лютого 1889 року в Сумах, у родині кравця [36, 44]. Першими життєвими “університетами” майбутнього поета були сільська початкова школа в Тростянці, кравецька майстерня в Сумах, згодом – нижча сільськогосподарська школа, де Василь здобув агрономічну освіту. Певний час служив секретарем у земстві на Катеринославщині. Професія агронома міцно пов’язала юнака з селом, надовго визначивши напрям його подальшої літературної та журналістської роботи – у 20-ті роки В. Алешко завідував відділом селянського життя в сумській газеті “Плуг і молот”, був членом Всеукраїнської Спілки селянських письменників “Плуг”.

Писати майбутній поет почав іще в початковій школі російською мовою та “суржиком”, вміщуючи свої твори в писаних шкільних виданнях, однак під впливом читання українських журналів (як-от “Літературно-науковий вісник” чи редагований Оленою Пчілкою “Рідний край”) перейшов на українську мову [37, 1175]. В друці дебютував 1907 року віршем “По весні я чув пісні...”, опублікувавши його в згаданому вже “Рідному краї”. Поодинокі дослідники нерівноцінного доробку В. Алешка (О. Білецький [11; 12], М. Родько [27]) серед його літературних навчителів, як правило, називали Олександра Олесея, Грицька Чупринку, російських поетів Олексія Кольцова, Аполлона Майкова, почасти навіть Ігоря Северяніна. Дивно, але чомусь ніхто з них не згадав Лесю Українку, тоді як сліди її впливу простежуються в низці творів молодого В. Алешка – насамперед у вірші “Думка” (“В гаю дрімали сині квіти...” або – в найранішому варіанті, – “Цвіли в гаю розкішні квіти...”). Поезія ця багато в чому перегукується не лише з Олесевими “Айстрами” (як це відзначав Микола Родько), а й з Лесиною “Конвалією” (1884), причому схожість тут не лише в настрої чи змісті, а й у засобах вираження авторського резюме. Так, скажімо, сумну пригоду, що трапилася з квіткою, Лесья Українка у фіналі проектує на долю винуватиці описаного – байдужої панночки:

*Може й тобі, моя панно,
Колись доведеться
Згадать тую конвалію
Як щастя минеться...*

.....

*...Може, колись оцей милий,
Що так любить дуже,
Тебе, квіточку зів'ялу,
Залишить байдуже!..*

[35, I, 53, 54]

Подібну проекцію історії знівечених квітів (тільки вже на власний талан), знаходимо і в “Думці”:

*Ростуть квітки... Їм сонце гріє.
І вмиє... підкошені впадуть.
– Невже й мої пісні-надії
Людської кари не минуть?..*

[6, 63]

Різною мірою вплив Поетеси позначився й на інших ранніх віршах В. Алешка – зокрема таких, як “Сліпець прозрів” та й на дебютному – згаданому вже “По весні я чув пісні...”, де відчутний як “олесівський” смуток за втраченими щасливими днями, коли звучали “пісні, молоді і ясні”, аж поки не настало гаряче літо й пекуче сонце не “попало квітки і весняні думки”, так і доволі зримі асоціації з Лесею Українкою:

*Весни такої не було й не буде,
Як та була, що за вікном цвіла.*

[35, I, 121]

Більше того, сліди творчого навчання у великої Поетеси можна помітити й на деяких пізніших творах письменника. Вчитаймося хоча б у початкові рядки поеми “Псьол” (1926):

*Вода – в рожевих гребінцях –
Ось-ось, здається, запалає...*

[8, 98]

Хіба ж не відлунує тут Лесине:

*На хвилях зелених тремтять
Червонії іскри блискучі
І ясним огнем миготять,
Мов блискавка з темної тучі...*

[35, I, 97]?

Довго сумувати ліричний герой В. Алешка не вмів: уже в той ранній час намітилося тяжіння автора до мажорних, оптимістичних інтонацій, мотивів пробудження, звільнення, прозріння, які згодом стали визначальними для нього, як для співця національної революції:

*Сліпець прозрів... І диво сталося,
Мов вдруге хто його родив.
У мир кохання він, здавалосьь,
Ногою сміливо ступив.
І – годі! Згадки не зосталось,
Що поводити його водив!
Сліпець прозрів... І стало видно
Йому проміння золоте, –
І вгледів він, що життя не гидко,
Що в світі зерно є святе,
І знов життя пожовкла квітка
І зеленіє, і цвіте...*

[8, 25]

Образ сліпця у творі неоднозначний: ідеться не лише про одужання від фізичної недуги, а й про духовне прозріння людини, котра ясно усвідомила мету і смисл свого життя. Це, зрештою і стан творця, що, поступово звільняючись від впливу “літповодирів” (хай навіть серед них будуть такі Генії, як Леся Українка), шукає самостійного шляху в поезії.

Віднайти цей шлях, однак, було непросто. Працюючи агрономом, Василь Алешко не міг не бачити соціальних суперечностей і драм, які відбувалися на селі, проте, звертаючись до сільських тем у віршах, він, вочевидь, схилявся до думки, що поезія повинна оспівувати лише абстрактну “красу життя” безвідносно до суспільних процесів, а тому не йшов далі поверхового замилювання квітучим степом і майже винятково радісною працею селян (“В степу”, “Цвіт степів”, “Орач” тощо). Мрії про гармонію природи та людини, працю як потребу видавалися автором за дійсність, яка насправді не залишала місця для ілюзій та утопій (згадаймо “Intermezzo” Михайла Коцюбинського). Розбіжність між баченим та зображуваним не могла минути безслідно для В. Алешка: образність, ритміка його віршів ставали дедалі примітивнішими, мажор їхній подекуди вже дратував своєю нав’язливістю, а та наївність і безпосередність, яка так зворушувала

у 1907-1908 роках, загрожувала перерости в інфантильність, таке собі “метеликове пурхання”. Все це свідчило про початок творчої кризи...

1917 рік приніс із собою руйнацію збудованих поетом “повітряних замків”, поставивши його перед дилемою: єднання з народом, боління його болями чи повне відсторонення від життєвих проблем, приреченість на самоплагіат і передчасне творче згасання. На щастя, Василь Алешко обрав перше. У віршах періоду Лютневої революції, яку поет сприйняв як вершину тодішніх людських сподівань – владно звучать мотиви передчуття нелегкого буремного шляху до остаточної перемоги “саяйва правди” й готовності йти цим шляхом, які б випробування не судилися:

*Днів чудових довго ждати
Довелось нам, друже мій...
– Хто ж посміє сумувати
В день барвистий і ясний!*

*Нині – сонце! Простір. Мрії
Серце щастям опеки.
Давні думи і надії
Новим духом ожили...*

.....

*В путь. Рушаймо. Ще тернами
Буде йти наш, друже, шлях.
Та нічого. Сонце з нами, –
В наших думах і очах!*

[8, 47]

Щодо ставлення В. Алешка до Жовтневого перевороту серед дослідників склалися взаємовиключні думки – від запевнення, що поет “без вагань прийняв Жовтень” (М. Родько [27, 188]) до цілком протилежного твердження, ніби “нове, радянське життя було незрозуміле йому і чуже” (Ю. Смолич [31, 398]), причому обидві публікації (стаття Миколи Родька “Доробок громадара” у “Вітчизні” й книга спогадів Юрія Смолича “Розповідь про неспокій триває”) з’явилися одного й того ж 1969 року. До цього моменту ми ще повернемось, а зараз мова про творчість В. Алешка в перші роки революції.

Судячи з досить докладної бібліографії, поданої в блискучому дослідженні світлої пам’яті Юрія П’ядика “Українська поезія кінця XIX – середини XX ст.” [26, 81-88], у ті роки митець активно включився в літературне життя, широко друкувався в газетах, журналах, навіть більшовицьких агітаційних листках (за псевдонімом “В. Гречаний” або просто “Гречаний”). Проте конкретних образних атрибутів, притаманних поезії перших пожевтневих років (окрім хіба що

поєми “Димарі в квітниках” і низки агіток на кшталт “Гречкосія та куркуля” – цей вірш згодом буде трансформований у “Думу про незаможника Гречкосія та куркуля Дерія”) у тогочасній поезії Василя Алешка небагато – здебільшого це символістські натяки на “міць непобориму”, “перемогу ясних днів”, “нове життя” тощо. Більшість віршів 1917 – 1919 років схиляє до думки, що для поета ще довго тривав... Лютий, а подекуди він знову пробував абстрагуватися від драматичних реалій тогочасного життя, ніби вирушаючи на уявні “курорти” з “цвіт-дівчатами” для лікування стривоженої буремними подіями душі. Можливо, саме це й стало причиною дошкульних пародій Валера Пронози (В. Еллана-Блакитного):

*Гей, чи всі напоготові?
Кличуть сурми і мечі.
Гей, рушайте в бій здорові!
Я ж... полежу на печі.*

[1, 263]

Перша збірка “Поезії” (1920), за винятком кількох віршів періоду Лютневої революції, які завершували книжку, була в основному позначена відсутністю виразних ознак часу, надміром мовних красивостей, одноманітністю ритміки й виглядала на тлі тодішніх книг Павла Тичини, Василя Чумака, Василя Еллана-Блакитного, Євгена Григорука, Володимира Кобилянського, Валер’яна Поліщука, Михайля Семенка та ін. “учорашнім днем літератури”.

Набагато зрілішою була наступна збірка “Громодар”, яка вийшла у Харкові того ж таки 1920 року, коли видавничі можливості у зв’язку з громадянською війною, розрухою, нестачею палива, паперу, електрики, коштів для книгодрукування були явно обмежені. “Тогочасне громадське життя в Харкові, – напише згодом поет у своїх споминах про Валера Пронозу (В. Еллана-Блакитного), – лише починало вибруньковуватися. Про будь-які утворення літорганізації не могло, звичайно, бути й мови вже через те, що нікого було організовувати. Був В. Коряк (за термінологією того часу – голова Всеукрліткому) та невеличка групка письменників – поетів, газетярів, трохи більше як десяток: Блакитний, Коряк, Семенко, Пилипенко, Кулик, Доленго, Христовий, Мамонтов, Яловий, Коцюба, Алешко, Таран, Колос, Калюжний... (пізніше прийшов Панів). Ще не було на Харківському літературному обрії В. Сосюри, що загартовувався на фронтах громадянської війни (прийшов трохи пізніше), М. Хвильового, що несміло випробовував свої сили в газеті “Селянська біднота” байками за псевдонімом “Дядько Микола”, М. Йогансена, що лише починав писати перші вірші, В. Поліщука, що сидів у Катеринославі і складав альманах “Троно” [2, 71].

Над митцями витав дух пошуку: хотілося віднайти такі барви, образи форми, які б точно відповідали настрою революційної ейфорії.

Не був винятком і Василь Алешко. Попри символістські впливи, які ще вряди-годи давали про себе знати в “Громодарі”, лейтмотив поетової творчості – уславлення Краси, – вже не зводився до легковажного замилювання: навпаки, творився вистражданий гімн новому дню, новій Україні:

*Слава грізному сіянню,
Слава зливі запашній,
Слава світлому буянню
В бурях викресаних мрій*

*Слава серцю весняному, –
Серцю – райдузі буття.
Слава ранку молодому
Красоспівного життя.*

*Слава вам зелені злоги,
Цвіту й золотим жителям, –
Слава силам перемоги,
Слава сонцю і орлам!*

[6, 57]

У роки громадянської війни В. Алешко захопився футуризмом (навіть входив до організованої М. Семенком “Ударної групи поетів-футуристів”). Зазнавши певного впливу Володимира Маяковського, Григорія Петникова (з цим поетом Василь Іванович приятелював, навіть перекладав його вірші українською мовою) і, зрозуміло, Михайля Семенка, він пише поему “Димарі в квітниках” (1919, опубл. 1920). В цьому, творі, написаному, по суті, на соціальне замовлення – як відгук на рішення більшовицької влади Харкова переселити робітників із їхніх злиденних кварталів у нагірну, “буржуазну” частину міста (про це, власне, йдеться в мотто до поеми), – В. Алешко, схоже, вирішив на практиці довести, що справді, як мовив він того ж року в “Красославці”:

*Нові дзвони, нова рима
Йде на молоді слова.*

[8, 54]

У поемі бачимо спробу нового творчого підходу до осмислення сучасності на противагу установкам “мистецтва для мистецтва”, під впливом яких Алешко перебував у передреволюційні роки. На зміну одноманітним хореїчним ритмам, часто повторюваним квітчастим образам, прийшла певна деструкція форм із відмовою від чіткого розміру – поему написано своєрідним верлібром, у який

раз у раз влітаються рими, однаке назвати цю форму стовідсотковим акцентником теж не випадає, оскільки римуватися іноді “пропонується” надто вже віддаленим парам слів (“круг – крок”, “хмаринок” – “сніжинки”, “жилетці – потилиці” тощо). Революційні зміни торкнулися й тропів – як центральні образи у поемі виведено димарі – себто робітників, які поселяються у квітниках (чи, як би тепер сказали, в “елітних кварталах”):

*Навколо кольористих квітників
Стовпилися димарі-примари, Примари-димарі
З засмаглих легень сажею
Бризнули, дихнули на зблідлий килим квіток,
На синє чоло ночі.
Перші їх рухи. Перше омріяне слово.*

.....
*...По-малу, по-малу
Димарі стали присідати –
В землю коріння пустили...
– Гаразд!
– Краще не треба!
– Розташувались.
– Яке гарне повітря!
– Я зовсім сп’янів, я повалюсь від пахощів-чар!*
.....

*...І повстали, стали, забуяли
– Димарі в квітниках.*

[3, 243, 244]

Однак за всієї сюрреальності ці картини не є самоціллю для поета. Нігілістичних крайнощів на кшталт Елланового:

*Хай зникне Минуле в ім’я Будучини.
Церкви старовинні – в повітря!
Вишневі садки – під сокиру!, –*

[18, 51]

чи епатажу М. Семенка в його заяві “Я палю свій «Кобзар»” і називанні “Кобзарем” власної збірки, В. Алешкові все ж вдалося уникнути. Не замовчуючи руйнівних моментів революції, він прагне опоетизувати начало творче – дарма що при цьому нерідко видає бажане за дійсне:

*– А дим перетворимо в кольористі тканини.
А сажка вибухне на пелюстках радісними барвами.
Бо сажка – кров із жил димарів.
Бо дим і огні – цвіт димарів...*

[3, 243]

Якщо вчитатися у “Димарі в квітниках” уважно, не можна не помітити, що поет, вводячи у свою образну мову нові символи, не відмовляється, проте, й від характерних для його творчості “орлів”, “голубів”, “маків”, “громів”, “стріл”, “сонця”, “огнів” і т. д. Та дозволю собі не погодитися з думкою Григорія Костюка, котрий 1928 року в ювілейній статті про В. Алешка зауважив, що поему написано хоч і “модною для свого часу формою”, але “старим лексиконом модерної “Укр. Хати”) [20, 166]. Гадаю, йдеться тут не про інертність поетичного мислення, а про небажання поета сліпо слідувати футуристичним настановам, – а натомість дати звичним образам нове життя, змусивши їх “служувати” актуальним мистецьким завданням, “діяти” в нових умовах. І тут Василь Алешко, схоже, є не так епігоном чи послідовником Михайля Семенка, як певною мірою попередником його молодшого колеги Олекси Влизька, котрий на час написання “Димарів у квітниках”, ще не вражений тяжкою недугою, мабуть, і не думав про поетичну творчість, але який потім, у збірці “Живу, працюю” (1930), мовить:

*Набухають квітки.
Гаразд!
Вашу руку,
товаришу ряст! –
Я признаю
без жодних вагань
навіть курського солов'я,*

*коли він
сантиментам пань потурати
не буде в гаях!..*

[16, 123], –

тим давши зрозуміти, що технократичні настанови “Нової генерації”, не є догмою і не означають повної відмови від випробуваних часом поетичних традицій.

Ще один цікавий момент. Схоже, що в час написання “Димарів у квітниках” та й дещо пізніше на В. Алешка справили вплив не лише В. Маяковський, Г. Петников і М. Семенко, а й... Павло Тичина, причому саме періоду “Сонячних кларнетів”, і перегук маємо не лише формальний, а й образний, причому цей перегук можна помітити ще у “Громодарі”. Порівняймо у П. Тичини:

*Уночі,
Як Чумацький Шлях срібlistу куряву простеле,
Вийди на Дніпро!*

(“Золотий гомін” [33, I, 88])

У В. Алешка:

*...Днями дали дихать.
Нареши́ті. –
З неба Чумацький Шлях
Задивився...*

(“Димарі в квітниках” [3, 241])

У П. Тичини:

*І вже тремтять, вже спокій сіють,
Сріблясті голуби у небесах.*

(“Іще пташки...” [33, I, 52])

*З глибин Вічності падають зерна
В душу.
І там, храмі душі,
Над яким у недосяжній високості в’ються голуби-
молитви,
Там,
У повнозгучному храмі акордами розцвітають,
Натхненними, як очі предків!*

(“Золотий гомін” [33, XII, кн.2, 106])

*: виростем! – сказали тополі.
: бризнем піснями! – сказали квіти.
: розіллємось! – сказав Дніпро.
Тополі, квіти і Дніпро.*

(Там само [33, XII, кн. 2, 108])

У В. Алешка:

*Слава тим, хто слав дороги
В саявотворчий дивний храм!*

(“Слава” [6, 57])

*...Орли над квітниками пролинули.
...Лелеки над верхами прокричали.
...Білі голуби прозорі далі вславили.
Шуми розривали, носили:
“Пролинули”, “прокричали”, “вславили”...*

(“Димарі в квітниках” [3, 243, 244])

*...Пролетіли над толокою голуби –
Вітали сонце, землю, молодість.*

(“Бузівок” [4, 6])

У П. Тичини:

*Гори каміння, що на груди мої навалили,
Я так легесенько скинув –
Мов пух...*

(“Золотий гомін” [33, XII, кн. 2, 109])

У В. Алешка:

*Але ж серце до краю навантажене
Чорним каміннєм, без єдиної сніжинки.*

(Там само [3, 242])

Отже, і в “Димарях...”, і в “Бузівку” маємо не “істинний” футуризм, а зі значною домішкою символізму, причому в найдобротнішому, “кларнетистському” його вияві!

Захоплення деструкцією не стало для В. Алешка визначальним. Окрім “Димарів...” елементи футуристичного підходу можна помітити хіба що в декількох віршах (згаданий уже “Бузівок”, “Всі – виходьте...”, “Пек”, “Та – серп” тощо). Однак цей період мав і свої позитиви: митець став розкутішим, його мистецька палітра значно урізноманітнілася. Щоправда, у 20-ті роки, повернувшись із Харкова до Сум і захопившись журналістикою, Василь Іванович став усе рідше й рідше звертатися до поезії.

Реакція критики й колег по перу на творчість В. Алешка не була однозначною. Якщо Олександр Білецький, Михайло Доленго та й той же Григорій Костюк, вказуючи на окремі вади, в цілому підтримували поета, то у ставленні, скажімо, Майка Йогансена відчувався явний скепсис. Не сприймали творчості В. Алешка й неокласики. Як один із прикладів – фрагмент листа Максима Рильського до Миколи Зерова від 4 квітня 1923 року (його навів син Поета Богдан Максимович теж у листі – до ще опального на той час літературознавця й перекладача Григорія Кочура від 16 лютого 1982 року):

“Безграмотного фігляра нинішніх пророків не визнаю, і в щирість їх не вірю. Це так як Алешко і писав, писав: «очі – ночі...» Нараз ударив себе по лобі і дай-но буду футуристом (взагалі істом) – і написав “Бузівка” і т. п. Це теж все дешево, що мене нудить – не як од Сараджевського коньяку, а як од найпоганшого самогону” [32, 226].

Такої ж думки дотримувався й Зеров. У першому томі своїх “Зустрічей і прощань” Григорій Костюк згадував:

“Ми поволі йшли Короленківською вулицею в напрямі до фундуклеївської. Микола Костьович радо говорив про різні смішні й цікаві літературні новинки й не відпускав мене від себе. Раптом зупинившись, він з усмішкою й цілком для мене несподівано сказав:

– А вашу статейку про В. Алешка читав. Добре, але чи варто вам тратити час на таких поетів?

Я зніжковів докраю*. Не знав як себе боронити. І почав щось недоладне:

– Але ж важлива ювілейна дата. Підмогильний просив. Двадцятиріччя поетичної праці хай і невеликого, але все ж таки поета...

– Алешки – це вияв нашої малоросійської немічності. Таких можна поволі забувати” [21, 124, 125].

Мине не так багато часу, й загроза забуття після арештів та загибелі надовго нависне і над самим Зеровим, і над іншими неокласиками (за винятком звісно, Максима Рильського, котрий ціною компромісу з владою зумів лишитися “на плаву” й згодом – на зламі 50-х – 60-х, – доклав значних зусиль для повернення творчої спадщини своїх репресованих колег). Можна, звісно, трактувати їхню трагедію в містичному ключі (як Божу кару за гординю), але можна й зрозуміти принциповість, із якою ці Поети-естети обстоювали “ясну, дзвінку закінченість сонета” (М. Зеров), їхню апологію витонченої, філігранної класичної форми вірша, і похідне звідси неприйняття футуризму, верлібру, й навіть погордливе ставлення до “старосвітської” естетики й масовізму “Плугу”. Але все ж, смію думати, не були вони цілковито справедливими щодо можливостей В. Алешка (теж на той час плужанина). Візьмімо хоча б верлібр “Заспівали на Гончарівці” зі збірки “Степи цвітуть” (1928) – скільки свіжих, запашних образів знаходить поет:

*Заспівали на Гончарівці...
Крізь серце-решето
Посипалися- посіялися скарби...
Запашна винева метелиця
Приголубила дні весняні.
Стосилий крик
Переорав перелogi,*

* Так у автора (прим. І. О.).

*голосними нитками-жилами
Пролився на тепле глинище.*

.....

*Проросло
Через все село
Слово.
Як рослина, слово через все село проросло.
Білотканна свитка за свиткою
Злітає з молодих садів. –
Запашина вишнева метелиця
Приголубила дні весняні.
Сьогодні день сватання.
День кохання.
Ківи весілля земля випиває.
...Співають на Гончарівці...*

[8, 76]

А діалог “Переклик зерна”, де зернини, очікуючи часу, коли вони будуть засіяні в ґрунт, щоб зійти новим врожаєм, перемовляються між собою в коморі! Чи “Псьол” (1926), де актуальна на той час тема будівництва Дніпрельстану (тоді він був навіть іще в проекті), подається без агіткових вигуків і закликів – на тлі чудової української природи й розмаїття цікавих тропів, де ліс “напинає шатро”, щоб “огненне кружало” (сонце) “не позичало воду крадькома на млин небесний”, очерети встають “непохитною стіною” й вартують “спокій синіх вод” (екскурс у минуле Псла). Сама ж ріка (улюблений Алешків прийом) “олюднюється”, набуває рис “моторного парубка” (виразна асоціація з Енеєм із безсмертної поеми Івана Котляревського) й біжить, кличучи інші ріки України “вперед, на славне діло”:

*Щоб забуяла творча сила.
Закрасувалася, зросла.
Щоб чорноземний степ збудила
Й життям по вініця налила!*

[8, 102]

Не можна не згадати також, що Василь Алешко – поряд з Павлом Тичиною, Михайлем Семенком, Гео Шкурупієм, Майком Йогансенем, Валер’яном Поліщуком, – був одним із найпродуктивніших українських словотворців. “Чари-казки”, “зелено-ніжний” (згодом, уже 60-ті, подібний образ – “Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної”, – створить Василь Симоненко), “кріпнути-буяти”, “поклик-дзвін”, “дарунки-дива”, “думи-казки”, “цебра міцнокуті”, “Громодар”, “Красославець”, “огнедарові сади”, “ссяйвотворчий храм”, “красоспівне життя”, “ссяйволиций сіяч”, “димарі-примари”, “пахощі-чари”, “барвобавні латки”, “листогуд”, “цвітоточучі плеса”, “літняк лепетливий”, “чоло-черінь”, “рожевожилий Пек”, “біг-льот”, “гаряче-глиняний налигач”, “велетень-млин”,

“серце-решето”, “зелено-хмурі хвилі” – й це лише з віршів, включених до збірки, яка нині пропонується читачеві! Навіть у наскрізь кон’юнктурній “Думі про незаможника Гречкосія та куркуля Дерія” (1922) бачимо неабияке мовне багатство – за аналогією до фольклорних прикладкових сполук “панове-молодці”, “шлях-подоба”, “вовки-сіроманці”, “бравославці-небувальці”, “залізо-кайдани”, “орли-чорнокрильці”, “шапка-бирка”, смислових тавтологій “хвилешна-хвиля”, “піший-пішениця”, “чужий-чужениця”, “квилить-проквиліє” створюються “алешкізми” на зразок “радість-визволення”, “праця-сік”, “настав-народився”, “знущателі-гнобителі” тощо. Вже з цього переліку можна зрозуміти, наскільки плідним був поет у продукуванні нових, чи, як він сам казав, “молодих” слів, а також і збагнути, що джерелом та еталоном для творення okazіonalіzmів для нього слугувала українська усна народна творчість.

Після 1922 року звертання Василя Алешка до поезії, як уже частково мовилося, мало в основному епізодичний характер (на першому плані була журналістика), проте вірші, які вряди-годи з’являлися в періодичних виданнях, антологіях, декламаторах (“Ціп”, “Переклик зерна”, “Та серп...”, “Псьол” та ін.) були досить популярними (невеличка поема “Ціп” входила навіть до шкільних читанок). Водночас виходили й прозові збірки, як правило, гумористичного плану – “Божественні реп’яхи”, “Терниця” (1925), “Кислиці” (1927), однак через переважно атеїстичний зміст нині вони мають певну цінність лише як документ часу. Юрій Самброс, котрий доволі часто спілкувався з письменником у Сумах, де той жив після від’їзду з Харкова, згадує в своїй книзі мемуарів “Щаблі: мій шлях до комунізму”, що Алешко боляче переживав своє поетичне “завмирання”:

“Коли підійшов 20-літній ювілей його літературно-газетярської роботи, й він побачив, що ніхто вже й не згадує про нього, то вирішив хоч самому організувати громадську згадку про себе. Очевидно, зв’язки з товаришами-літераторами у нього вже були остільки розгублені, що не знайшлося людини з-поміж них, до кого можна було б звернутися з товариським проханням написати про нього ювілейну статтю для преси, й він з цим звернувся до мене.

Я написав дві невеличкі статті. Одну з них вміщено в сумській газеті «Плуг і молод», де працював ювіляр («Письменник газетяр», «Плуг і молот», 29 листопада 1927), а другу я, за протекцією Бориса Антоненка-Давидовича надрукував у київському ілюстрованому тижневику «Глобус» («Поет ріллі й села», «Глобус», ч. 24, 1927)” [29, 174, 175].

На щастя, В. Алешко помилявся, думаючи, що про нього всі забули. 1927 року вітальні статті опублікували часописи “Плужанин”, “Зоря”, “Літературна газета”, наступного – “Життя й революція” та й той же “Плужанин”, що змінив уже назву на “Плуг”. Нарешті 1928 року Державне видавництво України випустило в світ книжку вибраних поезій В. Алешка “Степи цвітуть”, куди

увійшло краще з написаного поетом упродовж 1907 – 1927 років. У передмові, автором якої був сам професор (згодом академік) Олександр Білецький, чи не вперше було зроблено спробу дати ґрунтовний аналіз творчості В. Алешка й водночас висловлено щире занепокоєння у зв'язку з поступовим відходом митця-красославця від поетичної діяльності. “Він має цілковиту слухність у своїм переконанні, – писав учений, – що робота газетяра не менш потрібна і корисна, як і робота письменника. Але... що ми, читачі, маємо діяти, коли ми знаємо не тільки В. Алешка – газетного робітника, але й В. Алешка-поета, що його пісні не забули і не скоро забудемо ми. (...) Сподіваємося, що збірник “Степи цвітуть” буде підсумком двадцятилітньої праці Алешка, але не підсумком усієї його поетичної роботи. Хай їхній автор згадає свого ж задумливого поета з вірша “Заспівали на Гончарівці”, і хай його слова – “Мені ще довго з вами бути” – пролунають для нас як обіцянка, що її він мусить здійснити”.

На жаль, обіцянка ця лишилася не здійсненою. Що було цьому причиною – перевантаженість журналістською роботою чи болісна внутрішня реакція на події суспільного життя? – сказати важко, але після виходу вибраного Василь Алешко залишає-таки поезію (щоправда, до 1933 року ще траплялися виступи у “Червоному шляху”, “Комуністі”, “Новій громаді”, “Червоному перці”, але їх можна швидше віднести до віршованої публіцистики, аніж до лірики), хоч як прозаїк і публіцист іще продовжує працювати в літературі: впродовж першої половини 30-х років вийшли збірки оповідань “Хліб” (1930), “Моторний” (1931), книжка нарисів “У боях за бавовник” (1934). Цікавила його й драматургія, однак повністю виявити себе в цьому жанрі письменник не встиг. Опублікованій 1935 року п'єсі “Пожар” судилося на жаль стати вимушеною крапкою в довоєнній творчій біографії В. Алешка: невдовзі, як писав М. Родько, “творчий шлях поета обірвався” [27, 186], а його ім'я зникло з літературних обріїв.

Інформація про подальшу долю митця доволі суперечлива. Згаданий уже Юрій Смолич писав свого часу: “Як голові харківської організації, мені довелося-таки поморочитися з ним, добираючи спосіб втягти його в громадське життя та повернути до літературної роботи. Алешко назустріч таким заходам не йшов, а згодом і зовсім усамотнився десь на хуторі і жив дрібним обивателем. Так – обивателем – не рушив він і з насидженого затишку, коли обставини війни поставили питання про від'їзд перед навалюю ворога. Можливо, ми й самі не потурбувалися як слід про його виїзд – не до колишнього поета Алешка десь на хуторі було тоді. Допускаю, що залишився він автоматично, так автоматично жив і далі – самі обставини за умов окупації розпорядились його долею. Німці його вигнали, коли перед наступом Радянської Армії вигонили все мужське населення. Десь серед копачів німецьких протитанкових споруд, хтось із письменників-фронтовиків (у “Мозаїці” Юрій Корнійович уточнив: це був Микола Бажан і сталося це вже на території Західної України [30, 288]. – І. О.) зустрів його, коли німці втекли, а бранців-копачів покинули напризволяще. Бачили його разом із Омельком Коржем” [31, 398].

Колега Алешка по “Плугу” Анатоль Гак в опублікованих на Заході мемуарах “Від Гуляй-Поля до Нью-Йорка” (1973), згадуючи про життя в окупованому Харкові, пише, що поет “прибився з Ізюму”*, де працював перед війною в редакції газети [17, 266]. Про те, що поет “дивом пробився” до Харкова з Ізюма, згадував і Василь Боровий. Це якось не в’яжеться зі Смоличевим образом “дрібного обивателя на хуторі”. Навіть, якщо Алешко працював там не творчо (принаймні в бібліографії Ю. П’ядика не згадується про публікації другої половини 30-х), а, скажімо, коректором чи навіть сторожем, все одно Ізюм – це далеко не хутір. Звідки ж отримував інформацію Ю. Смолич? Хтось із “доброзичливців” нашептав? Чи Василь Іванович сам вирішив покінчити з відлюдництвом на горезвісному хуторі, й перебрався до Ізюма, а голову письменницької організації не попередив?

Взагалі справа могла бути ще ось у чому. Ю. Самброс у своїх спогадах писав, що поет жив у глухому кутку Сум і потрапити в його садибу можна було “лише через якусь канаву по дощатому переході над нею”:

“На вузькому клапті землі був садочок із кількох дерев і невеличкий городець. Між садочком і городом боком притулилася низька хата, вбрѣсла в землю, що своїм зовнішнім виглядом нагадувала ніяк не хату, а швидше дерев’яний ящик, збитий з великих дощок і вкритих плескатим дахом. Від надто маленьких вікон хата здавалася сліпою. Всередині стіни були чомусь похилі, кімната Василя Івановича була збита з фанери й обклеєна, замість шпалер, газетами. Стеля обклеєна білим чистим письмовим папером. У кімнаті – стіл, стілець, ліжка й етажерка, більше нічого (...)

(...) Садочок у садибі Василя Івановича був маленький, з кількох дерев і кущів, але густий, затишний. Кущі бузку, кілька акацій, а посередині – стара розлога груша, під якою був укопаний дощатий столик. Кілька разів за тим столиком ми випивали по чарці, неодмінно вживаючи густих, солодких запіканок, слив’янок та вишнівок виробу лікертресту, що їх так любив Василь Іванович. (...)

(...) Ми любили бувати в садочку Василя Івановича. У нашій товариській мові це звалося: «побувати на хуторі під грушею»...” [29, 175]

Спрацював, отже, “зіпсутий телефон” – образний жарт знайомих В. Алешка міг дійти до Юрія Смолича, який розповідь про далекий хутір сприйняв “за чисту монету”, а подробицями не поцікавився, бо ж, бачте, “не до колишнього поета Алешка” було...

* Так у автора.

Щодо зникнення й передчасної смерті поета – нові загадки. За даними покійного вже дослідника історії української журналістики, кандидата філологічних та історичних наук, доцента Олександра Мукомели – автора статей про Василя Алешка у 2-му випуску матеріалів до енциклопедичного словника “Українська журналістика в іменах” (1995) та в 1-му томі Енциклопедії сучасної України (2001), – письменник вийшов із дому в Сумах, щоб обміняти одяг на харчі й з того часу доля його невідома [24]. Автори передмови до публікації поеми В. Алешка “Димарі в квітниках” у № 276-277 “Кур’єра Кривбасу” за 2012 рік Олег Коцарєв та Юлія Стахівська припускають, що ця версія може походити “від сумських знайомих чи родичів поета, котрі просто не знали про його долю, відколи він залишив Суми” [22, 228, 229].

Львів’янин Юрій Винничук, котрий здійснив титанічну роботу, упорядкувавши двотомну антологію “Розіп’ята муза” (Львів: Піраміда, 2011), присвячену 322-м українським поетам, які загинули насильницькою смертю, у передмові до добірки віршів В. Алешка в цій антології пише: “З початком Другої світової війни його як “другорядного” письменника не евакуювали (згадаймо Смоличеве: “Не до колишнього поета Алешка десь на хуторі було тоді”. – І. О.), а змусили рити окопи на Дніпропетровщині, хоча він мав серцеву недугу. Там він остаточно підірвав здоров’я. Коли Суми окупували німці, В. Алешко повернувся до батьківського дому, бідував” [15, 493]. А далі наводить спогад товариша й колеги письменника по перу Олександра (або Олелька, а зовсім не Омелька, як писав Смолич) Коржа – теж відомого у 20-ті – 30-ті роки поета й художника. Цей спогад, по суті, “піднімає завісу” над долею Алешка після “виходу з дому”:

“Рано по весні 1942 року до мене в Огульці із Сумщини (звідки ж узявся Ізюм? – І. О.) прийшов пішки Алешко. Він був з голоду пухлий і ледве волочив ноги, сподіваючись, що, може, в селі становище краще. Він пройшов сотні кілометрів, але жаданого порятунку від голоду не знайшов. Я так само голодував, як і він. Як щось надзвичайно цінне він витяг з кишені ретельно загорнуту в клапоть газети півпачки махорки і запитав, чи не зміг би він за цю махорку виміняти у когось шматок хліба. Я порадив йому сходити до одного сусіда-курія, який мав відносний “достаток”. І справді, там дали йому пообідати (картоплі й солоного огірка), і Алешко повернувся в доброму настрої. З ним ходили разом на радгоспівське поле (за 10 км), де лишалась невибрана картопля. Викопували її мерзлу, зіпрілу, сушили, терли на муку. І треба було пробиратись потай, яругами, аби нас не помітили патрулі й не спіймали на якісь роботи (порубка лісу, копання окопів тощо). Так уже судилося, що з цим Алешком, з яким я познайомився ще на початку 1920 року, довелося випити окупаційну гіркоту, переховуватись від угону до Німеччини, мандрувати від села до села, від міста до міста, поки нарешті, не опинились у Львові” [15, 494].

Та був у житті Василя Алешка і новий “харківський період”, який, імовірно, й коштував поетові волі, а згодом – і життя. До Харкова він прибув, вочевидь, із тим же таки Коржем у пошуках заробітку та х арчів. Уже за часів Незалежності Василь Боровий згадував: “Так, завжди разом бачив і я обох поетів улітку 1942 року на тихій Сердюківській вулиці. Зажурений Алешко більше відмовчувався. (...) Якось на сходах редакції на Алешка замахнулася прибиральниця “Нової України”: “Ану геть! Тут старцям не подають...” Я кинувся на захист: “Та це ж відомий поет!” А відомий мав такий вигляд, що годі й подумати...” [14]

І тут ми підходимо до найфатальнішого моменту в житті В. Алешка – факту його вимушеної співпраці з окупаційною пресою Харкова. Щоправда, ця співпраця не була активною – зі згаданої вже бібліографії Юрія П’ядика довідуємося лише про три твори – вірш “І знов весна!..”, опублікований у 105-му числі “Нової України” за 1942 рік, статтю “Хліб – наше багатство” у 107-му номері тієї ж газети за 1943 рік і у 23-му числі “Вістей для українських селян” за цей же рік та ще, либонь, передрук “плужанської” гуморески “Недокінчена розмова” (календар “За народ”, 1943), підписаний відомим із періоду “Плугу” псевдонімом “Іван Підкова” [26, 85, 87]. Але що написано пером і, тим паче, надруковано...

Очевидно, з редакцією “Нової України” поет і евакуювався того ж таки 1943 року з Харкова до Полтави, де знову здивався з О. Коржем, а потім – до Вінниці, де обидва поети, не відчуваючи великої вини перед власним народом і розуміючи, що вони радше жертви, аніж злочинці, вирішили не тікати з рідної землі, а діждатися приходу радянської армії. “Але дочекатися визволителів, – пише відомий український літературознавець Іван Лисенко в передмові до збірки Олександра Коржа “Шуміти прошу листя”, – їм не довелося: під тиском німецької комендатури змушені були їхати на захід. У поїзді вони дізнаються, що ешелон везе полонених до німецького концтабору. Лише чудом їм вдалося зійти у Львові з поїзда і врятуватися від загибелі” [23].

Уточню: врятуватися від загибелі вдалося лише О. Коржеві (хоч у першій половині 50-х і йому довелося поневірятися в уральських таборах, а потім жити з тавром “зрадника”, либонь, усе своє життя), але не Алешкові, котрий був арештований органами НКВС УРСР і помер від серцевої недуги (а можливо, був просто закатований) під час допитів у Львові, в листопаді 1944-го (подекуди називають 1945-й рік, хоча Корж говорив саме про 1944-й).

То що, загадок уже немає? Ба ні, є. Наведене вище припущення, за словами Ю. П’ядика, “управління КДБ по Львівській області” спростувало з огляду на “брак відповідних даних” [26, 81]. А можливо, ці дані просто були знищені в час розпаду СРСР? І, чиє, власне, управління мав на увазі Юрій Васильович – КДБ чи вже СБУ? На жаль, Юрія П’ядика не стало 2007 року – тож запитати вже ні в кого... Доводиться, отже, приймати або припущення О. Мукомели, або

версію О. Коржа – І. Лисенка – Ю. Винничука, або ж спробувати вивести з них “середнє арифметичне”, знаючи, що істина завжди десь “посередині”.

Вперше після майже тридцятилітньої перерви вірші Василя Алешка з’явилися у виданій “Радянським письменником” (нині – “Український письменник”) антології “Із поезії 20-х років” (серія “Бібліотека поета”, 1959). На рік пізніше (1960) в тій же серії, у книжці “Революційна поезія Жовтня” було вміщено співомовку-агітку “Гречкосій та куркуль”. Того ж року журнал “Вітчизна” публікує статтю-спогад Павла Тичини “К. Г. Стеценко”, де Василя Алешка згадано в числі учасників конкурсу на створення революційного гімну УСРР. Певні відомості містили надруковані у 1959 – 1968 роках праці Анатолія Костенка [19, 5, 15, 23, 24, 400], Володимира Бойка [13, 89, 90, 213-218], Василя Півторади [25, 33, 51, 61, 88], , Арона Тростянецького [34, 89, 90]. До 80-річчя від дня народження поета в збірнику “Багряний заспів” (К. : Молодь, 1969) було передруковано вірш “Гей, чи всі напоготові?..” [10, 21]. Того ж року журнал “Вітчизна” оприлюднив статтю відомого літературознавця Миколи Родька “Доробок громадара” (Вітчизна. – 1969. – Ч. 3. – С. 186-189). Хтозна, може й були навіть думки навіть про видання спадщини В. Алешка в ширшому обсязі, аніж у антології (1959) та “Революційній поезії Жовтня” (1960) – скажімо, на рівні вибраного, й саме “Доробок громадара” мав слугувати за майбутню передмову (тому треба було додати позитиву в трактуванні постаті поета – звідси акцент на “прийнятті Жовтня”)... Проте на заваді, очевидно, стала загадковість останнього періоду життя поета (адже було невідомо, як і де він помер – тим паче, йшлося про воєнний час). Задуму, очевидно, було дано “задній хід”, який озвучив Ю. Смолич у книзі мемуарів, ніби й не зважуючи поета в одну купу зі “зрадниками” (мовляв, “залишився через непорозуміння”), але водночас натякаючи й на те, що він усе-таки “не наш” (“Нове, радянське життя було незрозуміле йому і чуже”). І хоч персоналію Василя Алешка було через рік включено до довідника Олега Килимника та Олександра Петровського “Письменники Радянської України”, а ще через рік видано монографію Миколи Родька “Українська поезія перших пожовтневих років”, де автор знову схвально оцінював доробок поета [28, 73, 43, 207, 273-276], далі цього справа не пішла. У період 1970 – 1989 років – жодного опублікованого твору, а з 1972-го по 1978-й – узагалі жодної згадки (ні схвальної, ні лайливої). Навіть у книзі спогадів “Червоний Парнас” (1972) колишнього плужанина Василя Минка про В. Алешка ні слова, хоч згадувались там і набагато “крамольніші” на той час А. Любченко, В. Чапля, А. Гак (Антоша Ко)*.

* При цьому тотальної заборони на творчість поета не спостерігалось – книги його не були замкнені у спецфондах. Автор цих рядків двічі студіював вибране В. Алешка – перший раз у 1985-му в Києві, а вдруге – у 1988-му, вже в Луцьку (замовляв через МБА з Харкова). Двічі ж таки (безрезультатно) пропонував матеріал про письменника “Літературній Україні” (1988) та журналові “Україна” (1990). Пощастило лише у 2004-му – в університетській газеті.

Повторні спроби повернення поетичної спадщини Василя Алешка були відновлені аж у 1990 році, коли у видавництві “Молодь” вийшла антологія “Українська хата. Поезії 1919-1914” за матеріалами відомого в 10-ті роки минулого століття журналу, де поет друкувався, й, зрозуміло було подано кілька його віршів. Через три роки було здійснено факсимільне видання вперше випущеної 1908 року антології “Українська муза”, куди також увійшли ранні твори В. Алешка, зокрема й дебютний – “По весні я чув пісні...” Спроби ці тривають і в цьому столітті. У 2004-му, в дні Помаранчевої революції, добірку громадянської лірики поета під назвою “Слава силам перемоги!” вмістила газета “Луцьк молодий” Волинського державного університету (нині – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки), а в 2011-му львівське видавництво “Піраміда”, як уже було сказано, благословило у світ укладену Юрієм Винничуком двотомну антологію “Розіп’ята муза”, де зразки творчості кожного з представлених там поетів (а серед них – і В. Алешка). супроводжуються змістовними передмовами. Нарешті, 2013 року у видавництві Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя вийшов унікальний двотомник “Українські письменники у спогадах сучасників” (упорядник – згаданий уже Іван Лисенко). Серед розмаїття імен подано там і спогади Олександра Коржа, Маргарити Гармсен-Мамонтової, Юрія Самброса про Василя Алешка [38, 194-206].

Нині назріла потреба окремого видання кращих творів поета. Розумію, що почую у відповідь – мовляв, не на часі, криза, війна, девальвація гривні і т. д. А що, у 1918 – 1920 роках все було “білим і пухнастим”? Аж ніяк! І війна була, і голод, і холод, люди платили за необхідні речі й харчі... мільйони. Нерідко авторам доводилося виконувати роль робітників-складачів, самим приводити в рух друкарські машини аби їхні твори побачили світ. Та незважаючи на такі неймовірно важкі умови, літературно-мистецьке життя не згасало. Не згасє й, віриться, не згасне воно й нині, тим паче, що зараз маємо для роботи комп’ютерну техніку, про яку не могли мріяти в той буремний час ні Павло Тичина, ні Михайль Семенко, ані той же Василь Алешко, і яка дає можливість публікувати книги в електронному варіанті, у doc-, pdf- djvu- чи інших форматах. Видання, пропоноване читачеві нині, є саме такою спробою.

*Ігор ОЛЬШЕВСЬКИЙ,
член Національної Спілки
письменників України,
лауреат обласної
літературно-мистецької премії
імені Агатангела Кримського*

**ЗІ ЗБІРКИ
“ПОЕЗІЇ.
КНИЖКА ПЕРША”
(1920)**

* * *

По весні
Я чув пісні –
І дзвінки, і голосні.

В тих піснях чарівних
Скільки думок було,
В голосах молодих
Скільки сили цвіло!
Зупинить силу ту
Не посмів би ніхто,
Бо повітря степів
Ті думки принесло.

І радів я весні,
І хвалив я пісні,
Молоді і ясні...

Але ж літо прийшло,
Сонце тяжко пекло...

Попалило квітки...
І весняні думки,
Що складали пісні,
Що були по весні –

В далеч вітром палким понесло!
І тепер я блукаю день-в-день,
І не чую вже більше пісень...

Тих пісень по весні,
Що були голосні,
Як проміння ясні...

ДУМКА

В гаю дрімали сині квіти.
Світили ніжно їм зірки...
Але удень прибігли діти –
І стали з квіт плести вінки.
В віночках діти радо грались.
Сміялось все в проміння грі...
А надвечір... вінки валялись
Дітьми забуті в пустирі.
Минулі, світлі, тихі дні,
Коли співали їм пісні,
Коли вони росли, не в'яли,
Пишались в мрійному півсні,
Всі дні – щасливі, золоті –
Пролинули. Навік пропали.
І квіти мовчки заридали
Без сліз, таємно, в самоті...
Ростуть квітки, їм сонце гріє.
І вмить... підкошені впадуть.
– Невже й мої пісні-надії
Людської кари не минуть?..

1908

СЛІПЕЦЬ ПРОЗРІВ

Сліпець прозрів. Сльоза зірвалась
З піднятих вгору вогких вік...
Видющ! Завіса розідралась,
Що заслоняла сонця блік,
Що з нього гірко насміхалась...
Він не сліпець, він – чоловік!
Сліпець прозрів... І диво сталося,
Мов вдруге хто його родив.
У мир кохання він, здавалосьь,
Ногою сміливо ступив.
І – годі! Згадки не зосталось,
Що поводити його водив!
Сліпець прозрів... І стало видко
Йому проміння золоте, –
І вгледів він, що жить не гидко,
Що в світі зерно є святе,
І знов життя пожовкла квітка
І зеленіє, і цвіте...

1908

* * *

Я б тобі сказав щось, так боюсь... почує
Листя це розбуркане у весняний день,
Що з радим метеликом день і ніч жартує
І цілує нишком ягідки вишень.

Засміється листя. Казку зашепоче –
І навіє в серце хвилю срібних слів...
Радощів весняних серденько захоче,
Й обізветься казці його юний спів...

Все весняне листя промінь зацілує –
І зірву я гілку червоних вишень...
Я б тобі сказав щось, так боюсь... почує
Листя це розбуркане у весняний день!

1909

САД В ПЕЧАЛІ

Мій садок в німій печалі.
Мій садок замер в журбі.
Сміх весни і дзвони літа,
Сонця зов, чадіння цвіта,
Мрійні сні й чарівні жалі
Він сховав... й порвав в розпалі
Все убрання на собі!..
Мій садок в німій печалі.
Мій садок у перлах сліз...
Чорні труни рядком стали.
Вітри псальми заспівали...
І холодним блиском сталі
Розливають зірки жалі –
І вмирає листя скрізь...

1909

* * *

Сонця стріли золотії
Б'ють по мурах кам'яних...
— Гей, вставайте, молодії, —
До просторів запашних!
Підставляйте твердо груди
Під червоні білі стріли.
Іскри сонця зроблять чудо —
Кинуть в душу легкість крил.
Той, хто має сонця рану —
На землі не стане жить.
Шлях лишить серед туману
І до сонця полетить.

1911

В СТЕПУ

Роси сиплються на коси.
– Гей, жвавіше, косарі!
Сонце ясне вже вгорі
Й кида промінь на покоси.
Доки ранок прохолоду
Не розвіяв навкруги –
Ляжуть сіна тут стоги,
Встане птаство славить вроду.
Любо, радісно на полі.
Шлях квітчастий вкривсь огнем.
Гей, дзвени, коса, мечем –
В грудях міці є доволі!
Душно стало. Стихли співи.
Трави чад медовий ллють.
Чари-мрії, сни снують...
– Гей, коса, в зелені гриви!

1912

ЗАЧАРОВАНЕ ОЗЕРО

Тихо, тихо плещуть хвилі,
Б'ються в човен, гомонять:
Ми байдужі, ми безсилі
Тихі води розгойдять.

Наші рухи, шуми, сили
Місяць чарами скував:
Срібні зірки нас укрили,
Відблиск – сміх зацілував!

Берег густо комишами
Наше озеро закрив...
Вітер з дужими крилами
Нас ніколи не будив!

Літню ніч ми покохали,
З сяйвом місяця злились;
Тищу ночі розгадали,
Чарам-казкам віддалились!..

Тихо, тихо плещуть хвилі,
Б'ються в човен, гомонять:
Ми байдужі, ми безсилі
Срібні води розгойдять.

1912

ЧЕРЕДНИК

Гей, я в лісі зрізав дуду –
Звеселю степи і бір:
Пісня мрійна, мелодійна,
Повна дзвонів,
Шуму, гуду,
Ллється на увесь простір!
В дуду граю, виграваю.
Що є в серці – в пісні те...
Як безмірно я кохаю
Степ та сонце золоте!

Гей, на пашу овечата,
Гей на степ воли, гей-гей!
Пісня з ранку розпочата,
Вільно ллється тут з грудей...
Гей, я в лісі зрізав дуду –
З нею вийду на простір.
Щоб послушали прибуду
Степ, могили, річка й бір.

1912

* * *

Як яскраво, як велично
Образ твій повстав з імлі.
Як натхненно, як музично
Співи в день цей загули!
Скільки вроди з кожним рухом!
З кожним блиском – безліч мрій...
– Ти витаєш ясним духом
В далечині золотій.
Доки в юних грудях сили
Б'ються дзвонами пісень,
Линь до мене, образ милий,
В цей весняний, красний день!
Всюди цвітом огняним
Неозорий шлях покрився.
Світлим силам молодим
Гімн кохання скрізь розлився...
Як яскраво, як велично
Образ твій горить у млі.
– Як натхненно, як музично
Ллються співи до землі!

1913

ЛИПИ

Під вікном моїм три липи
Цвітом білим зацвіли
Літні чари-казки-скрипи –
Мелодійно розлили.

Дише літня ніч приємно,
Місяць сяйвом сад облив,
А під липами таємно
Розпочав хтось тихий спів.

Полохливо-мелодійний
Звук зривається й зникає...
Без задуми настрій мрійний
Душу владно обгортає.

Білосніжні пелюстки
Сіють липи на квітки.
На зелено-ніжний плис
Впали краплі чистих сліз.

Пах іде од лип медовий, –
Димом куряться густим...
Давній-давній сон чудовий
Ллється шелестом плавким.

Струни журно заридали
Десь далеко в гущині...
Жалі людські розгойдали –
Ночі літньої пісні.

Щось забуте викликає
Дрібний голос скрипковий.
З срібним шелестом зливає
Соромливий смуток свій.

Спить земля безжурним сном.
Легким, мрійним казковим...
Медом білим степовим
Пахнуть липи під вікном.

ЦВІТ СТЕПІВ

Любо в полі. Гарно так.
Шовк трави такий м'який.
Понад шляхом дикий мак,
Далі – жито й льон густий.
 Дзеленчить в траві музично
 Жвавий коник степовий.
 Як розкроплює велично,
 Сонце перший промінь свій!
Вийшли люди в степ косити,
Сміх лунає голосний,
І бажає серце влити
Пісню в гомін хоровий.
 Шум іде між колосками,
 Гнуться трави в перлах рос.
 Всюди пишними квітками
 Степ посипав щедро хтось.
Йду я з думами-піснями,
В серці – радість. мрії-сни.
Кольоровими стежками
Йду й зриваю цвіт весни.
 Дише гречка, дише жито,
 Ллється ніжний пах смолястий,
 Косарями десь розлито
 По степу коси дзвін частий.
Кожні голос п'є росинки,
Кожна травка радо в'ється,
Найдрібнішої білиньки
Цвіт по стовбуру снується.
 Всюди гомін, всюди крик,
 Кличе дзвінко спів коси.
 Непомітно ранок зник –
 Загорівся день краси.
Далі, далі! Пишний килим
Розгорнув степ, наче в снах.
Кроком впевненим і смілим
Йду по кручах і ярах.

Промінь сонця всю міць взяв, –
Запалив крізь цвіт степів,
Щоб на нивах кріп-буяв
Зерна чистого налив.
Прийде час і од ваги
Буде степ вклонятись літу:
– Ви, бажані береги,
Потонули в буйнім цвіту!

1913

ОРАЧ

Терен, терен та вода,
В'ється плуг в землі змією.
Нива довга – не біда:
Якось впораємось з нею!

День погожий, гей, воли,
Смуги чорні скрізь рядами
Ми кладем, щоб тут росли
Буйні трави з колосками!

Щоб багато колосків
Налилося ранком ясным,
Щоб життя всіх орачів
Стало радісним і щасним.

Гей, дарма, що плуг старий,
Що вузьеньку смугу крає, –
По весні тут хліб густий,
Колосистий забує!

Де-не-де квітки синіють
На пожовклій скатертині.
Гей! В душі ще мрії тліють,
Що кувались в самотині.

Ріже, креше вивертає
Плуг цупкий род.чий дерен.
Працю жваву не спиняє
Корінцями густий терен.

Затупилось чересло,
Плуг на борозну лягає...
Скільки сили не було –
Всю орач тут витрачає.

Гей, вперед, воли! Житами
Степ свій батьківський оздобили.
Гей, з веселими думками
Якось вечора доробили!

Ще і пісня залунає,
Як почне вже присмеркати.
Гей, воли! Хто долю має
Щастя треба тут шукати.

Терен, терен та вода...
Крок за кроком далі йдем.
День малий – та не біда –
Ранком знов ми розпочнем.

1914

* * *

Скільки в серці я не мав
Мрій і казок дорогих,
Я до ніг твоїх поклав,
Я втопив в очах твоїх.
Своє щастя я кував
В темні, тихі, теплі ночі.
Вперше за життя спитав
Про кохання твої очі.
А вони огнем пекли,
За собою в далеч звали...
І той шлях, що ми пройшли,
Луки ранком уквітчали.
І нема в душі клітини,
Де б не сяяв образ твій.
Ти вплела свої перлини
У вінок мій життєвий.
Довго довго я носив
В юнім серці жар життя,
І в очах твоїх втопив
Я його без вороття.

1914

* * *

Гей, чи всі наготові,
Чули всі бадьорий дзвін?
Поклик-дзвін степи, діброви
Схвилював на кілька гін!

То – весни дарунки-дива.
То – найкращих дум-казок
Доторкнулась грізна злива,
Й молодий ожив садок!

В цебра міцнокуті, нові
Час вливати вина мрій!
– Гей, чи всі наготові
Стать під прапор бойовий?

Всі. Я бачу. Усміх грає
На обличчях юнаків.
Світлий ранок наближає
День величних владних жнив!

1917

* * *

Днів чудових довго ждати
Довелось нам, друже мій...
– Хто ж посміє сумувати
В день барвистий і ясний!

Нині – сонце! Простір. Мрії
Серце щастям опекли.
Давні думи і надії
Новим духом ожили.

Зло поблідло. Оточило
Сяйво правди замір злий.
Щось зросло. – Зачервоніло. –
Так буває в день ясний.

В путь. Рушаймо. Ще тернами
Буде йти наш, друже, шлях.
Та нічого. Сонце з нами, –
В наших думах і очах!

1917

* * *

Великий шлях. Не видно краю.
Який простір! Од рівних нив
До сел, до луків і до гаю
Іде натхнення творчих злив.

Великий рух. То – подув волі
Весняним ранком розкував
Кайдани всім. То – зникли болі.
То сонце кожний привітав.

Всі вийшли. Сяйвом захистились.
На новий шлях. З новим лицем.
Мімоси мрій заколозились
Під творчим, золотим огнем!..

1917

ДУДАР

На сопілку вигравай.
Кидай з серця вільний спів,
Щоб степи, могили й гай
Пригадали,
Як вмирали
За красу нових віків.

Щоб завзяття пережите,
Сяйвом слави оповите,
В нас влило свої огні
Й шуми славної борні.
Щоб гучні, величні дії
Зворушили світлі мрії
В смілих, дужих юнаків.

...На сопілку вигравай.
Перемога ясних днів
Най наповнює твій спів!
Хай несесться разом з ним
Ніжна казка й дужий грім!

1918

* * *

Вдихну, вдихну живої сили
Під шатами міцних дубів,
Колишнім мріям легкокрилим
Дам льот і сяйво щасних днів.
Повернеться бадьорий сміх. –
І вчую знов знайомі тони
Просторів вільних, запашних,
Де спіє мак, де квітнуть льони,
Погожим ранком назбираю
Пахучих трав в зеленім гаю.
Житами спілими прикрию
На волі викувану мрію.
Забуду давнє – кривди, болі.
Уп'юся срібним днем новим
І побратаюся на волі
Знов з дужим вітром степовим.
Там сонце. Там квітки. Могили
Завзятих страдників-борців.
Там я вдихну хмільної сили
Під шатами міцних дубів.

1917

**ЗІ ЗБІРКИ
“ГРОМОДАР”
(1920)**

* * *

Яка безмежна даль очам!
І рух який на кілька гін.
Іду – й життя своє віддам
За царства дивовижних змін.

Мов в казці. Мов в країні мрій.
Життя – в руйнуючій огні:
Тут – з словом про минулі дні, –
Я вже нікчемний і смішний.

Зливаю кроки в низку снів.
Ось мить – сміється смерть мені,
Ось мить – я лицар на коні,
Ще рух – і стану в сяйво днів.

Яка безмежна даль очам.
Який бадьорий, грізний дзвін.
Життя я покладу десь там,
А тут пройти б ще кілька гін!

1918

КРАСОСЛАВЕЦЬ

Встала міць непоборима.
Встала сила вікова.
Нові дзвони, нова рима
Йде на молоді слова.

В сьайві вся тремтить будова.
Шлях із блискавок навкруг!
Спека буряного слова
Б'є, мов дощ огневих смуг.

Я – з барвистої тканини,
Я з огнів, музики й крил.
Я – життя, його перлини.
Я – дихання творчих сил.

Сил занадто. Й ще – казок. –
Громи в маках. Маки – в снах.
– Красославець в'є вінок
В огнедарових садах.

1919

СЯЙВОЛИЦЬКИЙ СІЯЧ

Повні пригорщі зерна-пашниці –
Ярий засів зажевірсь-наспів.
І ланами пішли Сяйволиці
По червоних полотнищах снів.

Кошик в кожного стріл огнепала.
Світлих рухів тремтіння в очах...
Засів, засів: метелики-жала
Скрізь застряли в пухких борознах.

Залягли джерелами живими
В скибах чорних зернятка-огні.
Огнепалові крила над ними.
Сяйволицьких заграйні пісні.

...Шовк тугий запашної пашниці
Вицвівсь в плеса огнистих ланів. –
Так пройшли по весні сяйволиці
По червоних полотнищах снів.

1920

КРАСОЛЬКИ

Огнисте серце красольки
Пробили громострільні ляки.
А над ними червоні парасольки
Розгорнули тонкостеблі маки.
В маках розквітли жала
А в красольках – терпкий дим.
– Ти на серце сонцем впала –
З сонцем впали: стріли, грім,
Заквітчаний громом, стрілами,
Я – красолька з огнистих тканин,
Що зросла під червоними крилами.
Під диханням отрутних краплин.
Огнисте серце красольки
Пробили громострільні ляки.
А над ними червоні парасольки
Розгорнули тонкостеблі маки.

1919

ЗА ДАЛЕКОЮ

Душа б'є молодими соками. –
Червоним вином горить
І в мріях за далекою, синьоюкою,
Співами шлях золотить:
– За синіми, синіми смугами,
За квітчастими межами нив,
Сонце золото кидає дугами –
Сонцем в серці поляже мій спів.
Душа б'є білими крилами. –
В відблисках щастя тремтить.
І в снах за далекою, милою,
Мріями шлях золотить:
– За синіми, синіми смугами,
За квітчастими межами нив,
Сонце золото кидає дугами –
Сонцем в серці поляже мій спів.

1919

ЦВІТ-ДІВЧИНА

Я знаю, знаю: дивні вина
З далеких тихих хуторів
Несла в собі ти, цвіт-дівчино,
Несла красу – вінок дарів.

Поволі, довго набувала,
Рожевий цвіт, мов мрійний сон,
Коли з отарами зростала,
Коли полола синій льон.

Смолясті дуги брів шовкових
І стан покірливо-гнучкий
Для щасних днів, для втіх чудових
Стеріг старанно степ рясний.

Від спілих смуг густого жита,
Від трунків ярих, запашних
Ти налилась вагою літа
серед просторів казкових.

Простори літні в далеч звали
Тремтінням владним, земляним
І вина мрій зашумували, –
Добром коштовним, запальним...

Я знаю, знаю: дивні вина
З далеких тихих хуторів
Несла в собі ти, цвіт-дівчино,
А я... їх випив і – зміцнів!

* * *

Над полем дим. Рoste й міцніє, –
З квітками разом, – дзвін мечів.
На білих гречках червоніє
Дрібним каскадом рій огнів.

Палає схід... А за тернами,
На рівних далях золотих,
Блакитний льон зацвів вінками,
Красою життьових струмків!

СЛАВА

Слава силам перемоги. –
Слава юним, красним дням.
Слава тим, хто слав дороги
В сяйвотворчий дивний храм!

Слава грізному сіянню. –
Слава зливі запашній.
Слава світлому буянню
В бурях викресаних мрій.

Слава серцю весняному. –
Серцю – райдузі буття.
Слава ранку молодому
Красоспівного життя.

Слава вам, зелені злоги,
Цвіту й золотим житам. –
Слава силам перемоги.
Слава сонцю і орлам!

* * *

До джерел життя – мерщій з ковшем.
Тривких трунків – на довгий вік. –
Гірких, солодких, міцних, з огнем! –
Щоб завжди серце пек пік.

Пити, пити – з земляних репанин:
Вщерть ківш пива, хмільних медів,
Ківш – соковитих рослин,
Ківш – музики чагарників...

...Диких круч, дубів вікових
Не минав молодим конем. –
Впав я до пнів квіткових.
До джерел життя – з срібним ковшем.

**ЗІ ЗБІРКИ
“СТЕПИ ЦВІТУТЬ”
(1928)**

ГУКАЙ

Гукай, скільки в тебе є сили,
Доки ще не все заснуло,
Іди на високу могилу,
Щоб всюди тебе почули.

Скажи людям про волю,
Про багатства чудового краю.
Про засів іншої долі
Хай кожний узнає.

Скажи людям про зорі, –
Про світ чарівний, принадний.
Може, хто й забуде горе
І стане хоч трохи радий.

І знайдеш собі ти брата,
А він знайде другого, –
Збереться нас багато
Йти до життя нового.

1920

* * *

Всі –
Виходьте:
Знедолені, хребетники, голоколінники,
Засмаглі й розмальовані сажею!
Зріжемо на цілині з нехворощі віники,
Щоб все лахміття загуло аж-аж!
Досить!
З життєтворчої криниці
Нам, спраглим, падали ріски макові,
А сьогодні на нивах орачі сяйволиці
Зірвали з себе осоружне ярмо!
Наше все!
До останнього цурпалка.
Хто ще посміє кувати ярмо?
Ми – непереможні – робітник, селянин-рибалка,
І весна – з найкращим килимом!..
Всі –
Виходьте:
З діжами, з підрешітками, -
рушає тисячокрилий велетень-млин.
Нам – на допомогу – сонце золотими щітками
Продряпало озимини щетину.

БУЗІВОК

Пострибав по толоці бузівок –
Розкручувалась молодість в гостряках-
ріженнях.

Сірчаних хлівів – конопляний мотузок
Плазом вився між цупких ноженят.

Бадьоро витанцьовували бичачі ратиці!
Вигинало ребра на запашний простір.
Розкуйовджена земля підштовхувала
брикається,
Ковтати з рослинами дзвіночки лірників!

Хутчій, хутчій на зелений пригорбок!
Розплескувати, кидати вище сонця молодий рев!
Волі вщерть: бог – кучерявий
парубок –
Спочиває під похилим деревом...

Бабахнуло – ах!.. ах! – в ярузі.
Пекучі черепки черево прокострічили –
Біг-льот
Льон руно
В один міцний вузол
Зацурував гаряче-глиняний налигач...

Запеклися кров'ю рожеві губи.
Вглибилися, мов зерно – на поріст.
...Пролетіли над толокою голуби –
Вітали сонце, землю, молодість.

ЗАСПІВАЛИ НА ГОНЧАРІВЦІ...

Заспівали на Гончарівці...
Крізь серце-решето
Посипалися-посіялися скарби...
Запашна винева метелиця
Приголубила дні весняні.
Стосилий крик
Переорав перелог,
голосними нитками жилами
Пролився на тепле глинище.
...Задумливий сидів поет на колоді,
Ковінька з зазубнем між чобіт.
– Мені довго ще
З вами бути.
Мої “Чумаки”, “Гончарі”,
Бовдурі щербаті, удова...
 Проросло
Через все село
 Слово.
Як рослина, слово через все село проросло.
Білотканна свитка за свиткою
Злітає з молодих садів. –
Запашна вишнева метелиця
Приголубила дні весняні.
 Сьогодні день сватання.
 День кохання.
Ківш весілля земля випиває.
...Співають на Гончарівці...

* * *

Стовпилися біля брами.
– А ви хто, звідкіля?
– Ми пройшли шумливими борами.
Спородила нас мати – сира земля!
 У того плуг на плечах,
А цей серп в руці тримає...
І димом овечим
Прокисла вся зброя.
– Лихо за роги
Та й питалися дороги.
Кажуть: пряма!
Кажуть: ярів нема!..
Стоять, мов засватані.
В поросі чоботи, чуби.
Ах, свитки, свитки! На латі лата,
А в очах – на всіх добра!..

1921

ТА – СЕРП

БЛАКИТІ В ЖМЕНІ ТА ЛЯГТИ В МЕЖІ...

Дівчину зустрів за селом, –
Скінчила жати.
– А що, – запитав весело, –
Чи добрі жита?

ПРИГОРБИВСЯ НА ХРЕСТІ ВЕЧІР...

– Добрі, – сміється.
– Гей, який на заході жар!..
Тремтить серп в руці. Сміється:
– Аж почервоніла межа!..

АГА... ОСЬ!..

Захитались червоні стовби.
Пішло все шкереберть...
І тільки: – Люба!.. – Любий!..
Та – серп.

ПРОТОРОХТІВ ВІЗ У ЖИТАХ.

Влилося в кишені село.
Розійшлися – ніхто й не гавкнув.
Чи так весело, чи тільки в руках весело?
Вподобалася ти мені, моргавко!..

ПЕРЕКЛИК ЗЕРНА

1 - е з е р н о:

Ми в землі не спали, а кріпли,
Гори жита, гори.
Міцні соки землі випили,
Щоб прорости, вкорініться...

2 - е з е р н о:

Ми в коморах, прокурених сіркою,
Гори жита, гори –
Перевіяне, переміряне міркою, –
Душа господаря веселиться!..

1 - е з е р н о:

Під пухкою білою ковдрою
Сплели сітку густих корінців...

2 - е з е р н о:

А над нами стовбичить, мов бовдур,
Господар з ковшем у руці.

1 - е з е р н о:

Десь над селами хмари виснуть,
Не дождуться, коли розвидниться...

2 - е з е р н о:

Ех, набридло в коморі киснуть,
Золотим би дощем пролиться!..

1 - е з е р н о:

Ми родюче багаття-жар:
Із зернятка – на весну ківш!

2 - е з е р н о:

Нас в руці крицевій зажали:
Гей, підстрибуй на карбованець більш!

1 - е з е р н о:

Наша доля втішно барвиста. –
Тільки грім по весні прогримить,
Забуяє колос чистий,
Зерном зарясніє вмить!

2 - е з е р н о:

Ми в коморах, прокурених сіркою,
Мовчки киснем, засіки гнем...

1 - е з е р н о:

Нас не зміряти міркою:
Радість ми з прийдешнім днем!..

ПОЗА ЗБІРКАМИ

ЕЛЕГІЯ

Я дивлюсь на людей і здається мені,
Що живуть вони всі на чужій стороні,
Що блукають вони в дикім, темнім садку,
Свою долю знаходять в тісному кутку –
І без світу марніють всі їхні пісні.
Я дивлюсь на людей і здається мені,
Що немає у них ніякої рідні,
Що назустріч друг дружці вони не ідуть,
Що на плечах весь вік мовчки вагу несуть.
І що хуга без сліду заносить їх дні...
Я дивлюсь на людей і здається мені,
Що сміються вони, а їх душі сумні,
Що у серці у їх по куточках зима.
А до сонця шугнуть у їх криллів нема,
І живуть вони всі на чужій стороні.

1908

ПЕК

... – Горить...
– Пече...
– Палають
за омілілими криницями
курені.
– Еге!
золоточубі півні!
– Бач, собаці – аж-аж –
пропекло легені!
– А
за мокрими коморами
печериці печені...

Жала жнив :у р о ж е в и х ж и л а х
Яр
розп'ята
барвобавними
латками
Дотліває юнь на жужеляних к р и л а х
чубатими
спілими
цятками

Листогудом моторним знявся лемент
Зріс
колючий
рій

Млосно льону –
Над коном орним
смага із Пекових вій

Сонце ! л а с о в ! л е п е с і ! л ю т у є
Цвітоточучі
плеса
жмур'ю
п'яні

А літняк л е п е т л и в и й ц і л у є
чоло-черінь –
пні петрівчані –

Липа :а пал байбарисом
над серцем
– одвертими лядами –

Рожевожилий

Пек

націлився
списом

над
лепехою :
липою :

ягнятами :

1920

ПОЕМИ

ДИМАРІ В КВІТНИКАХ (Скорочено)

I

... Днями дали дихать.
Нарешті. –
З неба Чумацький Шлях
Задивився:
Навколо кольористих квітників
Стовпилися димарі-примари,
Примари-димарі
З засмаглих легень сажею
Бризнули, дихнули на зблідлий килим квіток,
На синє чоло ночі.
Перші їх рухи. Перше омріяне слово.
– Прийшли. Прибули. Димарі – надибали.
...Магніт –ваші пахощі.
...Казка – ваше життя.
...В пелюстках – орли.
Орли над нами пролинули.
Лелеки над верхами були.
Білі голуби над нами гули
Над верхами, над нами,
Птахи пролинули, гули, були...

II

Снився сон кожній цеглині.
В кожному атомі буяли вогні.
І бажалось димарям побігти до маленької дитини
І закипів поцілунком на невинній щоці.
Із-за хмар вже щодня злotosяйні крила:
Щоб день Дива розцвітлого в серце чорне влить.
І не витримали цементові жили

І сказали: нас можуть спалить.
Вже щілини, мов змії, злили
Ладополого, що ласивсь на кров.
Все чекало: ось-ось надійдуть хвилини
І почнеться біг димарів із Основи.
Щулились перелякано на Пушкінській і Басейній
Квітники, схвильовані Шопеном.
А водограї однотонно точили теревені –
Їм байдуже було здибатись з прагнучим ес-ером.

III

...Сталося. Слалося. Лилося...
Геометрично розраховані
Рухи, бажання, погляди,
Може, серцем ще й не були обмірковані.
Але почувався загальний лад.
Хіба ж не обридло стовбичити,
В небо безугавно чорним чадіть?
Бог, напевне, принципно їх за дурників лічить
І хмарами закриває їх бунтуючий вид.
Хіба не обридло плювати сажею
На ніжно-сині крила хмаринок?
Але ж серце до краю навантажене
Чорним камінням, без єдиної сніжинки.
...А сьогодні вони райдугу палко лизали
З чорних джерел язиками огнів,
Коли громи катів розп'яли й покарали
Шумом, зливою небесних мечів.
Тоді димарі перші побідно-сяючі пасма
Розквітлого серця виплели в зоряний круг.
Тоді на Ладополого напала зла астма,
А димарі зробили перший крок.
...Сталося. Ширилося. Лилося.

IV

...Ось-ось – і димарі в квітниках.
Такі велетні, з розкуйовдженими чубами,
Наче вирвались, вискочили
З сталювих лабетів.
Ще сажу всю не вихаркали,
Ще з грудей вилітало
Затримане полум'я.
Ще слуги диму не закінчили розпочатого вальсу.
І квітники злякано присіли,
Заколювались,
Зомліли
Найбільша частина квіток – немовлята,
Що мають легесенькі крила,
Що ніжно тчуть святкове вбрання,
Що метеликів ледве стримують,
Віддаючи їм трунки солодкі.
Тулилися вони під шатами дерев могутніх –
Це захист найкращий,
Це – спілка чудова.
Тут завжди гамаки чіпляють.
Гойдаються в них білі панни,
І Ладополого червоні черевики
По алюрних доріжках прогулянку роблять.
Він інколи виймає з кишені
Маленьке червоне сонечко
І тоді черевики червоні
Кивають, привітання
Бажають рости, красуватись –
Це – спілка чудова,
Це захист найкращий.
А велетні, ці димарі
Як опинилися тут?
– Від диму змарнієм.
– Зотлієм в огнях.
Жах.
І квітники заколювались.

А білі маки стали червоними
 і зашелестіли, розгойдались:
 “Ми громам повірили.
 Ми зміцніли під стрілами,
 Ми чекали часу”.
 – А дим перетворимо в кольористі тканини.
 А сажа вибухне на пелюстках радісними барвами.
 Бо сажа – кров із жил димарів.
 Бо дим і огні – цвіт димарів –
 ...По-малу, по-малу
 Димарі стали присідати –
 В землю коріння пустили...
 – Гаразд!
 – Краще не треба!
 – Розташувались.
 – Яке гарне повітря!
 – Я зовсім сп’янів, я повалюсь від пахощів-чар!
 ...Орли над квітниками пролинули.
 ...Лелеки над верхами прокричали.
 ...Білі голуби прозорі далі вславили.
 Шуми розривали, носили:
 “Пролинули”, “прокричали”, “вславили”
 ...І повстали, стали, забуяли
 – Димарі в квітниках.

V

Горбатий, що продає газети на Тевелівській площі,
 Сьогодні охмелився, – скинув піджак – в одній жилетці
 Запитав очима небо: чи буде дощ? –
 А сонце кублилося в його потилиці.

 Автомобілі дихали погрозою і забирали всю увагу,
 А в тім, в сквері, було безпечно гратись дітям.
 “Урієль Акоста” на вітрині зів’яв і засмаг.
 Бо було тепло. Була середина квітня.

Ціп

I

На току –
Ач яку! –
Ціп гупотняву підняв,
Горобців-
Хапунців
Од стіжка порозганяв.
І пружистий, і меткий,
Метушливий,
Говорливий,
І хваткий, повороткий
Ціп підскакує, лютує,
Сніп розкиданий катує.
Скрізь шукає колоски,
Зерно кидає в кутки...
З рипом,
Скрипом
Ціп
Сніп
Б'є, частує.
Скік!
Смик! –
Мов глузує...

II

Ще з весни робочі ті ж –
Дід, робітник і небіж.
І сіяли, і косили,
І снопи на тік возили.
– Гуп! – один –
Батьків син.
– Гуп! – другий –
Найнятий.
Далі дід –

Їм услід.
Разом всі як зачастили,
Сніп розкидали, розбили,
З колосків усе зерно
Розтрусилося давно...
Сніп другий –
Колосками
І квітками –
Теж рясний!
Вихилясом,
Викрутасом
Ціп робітника літає:
То вихватцем, то витряхом,
Іншим разом і вимахом.
Хватком з вилюском рипучим,
І припином неминучим...
А небіж
Дивовиж
Стільки ціпом виробляє!
Раптом в бік
Дасть вибрик,
То, моторний,
Сніп розгорне,
Перекрутить ціп в руках
І мерщій по колосках!
Дідів ціп –
Тільки рип! –
І почав товкти, вчащати,
Стусанів снопу давати...
З рипом,
Скрипом
Ціп
Сніп
Б'є, катує.
Скік!
Смик! –
Мов глузує...
Ціп робітника пристукне,

А небіж своїм як грюкне!
Далі дід
Їм услід
Цупко повагом рушає,
Пильно, в чергу попадає...
Жвава праця на току
Тільки виляски в садку!..
Ціп
Сніп
Б'є, частує.
Скік!
Смик! –
Мов глузує...

На току,
У кутку
З остюками,
З колосками,
З половиною,
З соломою
Купа вороху н-а-г-р-о-м-а-д-ж-е-н-а
Вранці прийде дядина –
Так гоже –
Та й віяти допоможе.
Минув день –
Велетень.
На току, посередині,
На розісланій ряднині
Чисте зерно просихає,
Мов золото сяє.
Повіяне,
Поміряне
І за борги поділене.
– Наче й гарно зародило,
А собі ледве хватило...

1

76

Тобі пісні прошелестять,
А зірки слід сріблястий,
На плесі синьому,
Неначе в книзі, одіб'ється
Казками новими. —
Дивися і читай.
Замислився... Повисли весла...

II

...Шелестять очерети
І осока шепоче над водою...
— Минулося!..
А двісті років хіба таким він був
У цих краях?
Густі, мов ліс, очерети
Вставали непохитною стіною
І сторожили спокій синіх вод.
Столітній ліс буяв
В зелених велетенських шапках
І напинав шатро,
Щоб огненне кружало
Не позичало воду крадькома
На млин небесний...
А коли Псьол бажав,
Мов парубок моторний,
Розважитися, погулять на волі, —
Він розливав на зелених луках,
І Слобожанських, і Полтавських,
На кілька гін, що й оком
Не скинеш,
Не встигнеш полетіть за хвилями води.
І знов ховався в береги
З крутими скелями,
І мчав свої прозорі води уперед
І сміливо, і гордовито...

А якщо на шляху
Йому траплялись перепони,
Він лютував, напружував горби
Зелено-хмурих хвиль
З ревом нищив, шматував, трощив
Всі перешкоди, перепони. греблі,
Радісний, веселий, гордовитий,
Мчав знову уперед свої скарби
Прозоро кришталеві.
Мчав і розбризкував даремно
Коштовну силу буйних хвиль
На луках –
Слобожанських і Полтавських...

III

Веселка з хвилями не грає.
Спалили береги свій цвіт...
А Псьол біжить. Псьол поспішає
І риє землю, наче кріт.
Неначе чує поклик смілий,
Зове вперед, на славне діло,
На славний і гарячий бій!
Куди біжиш, прудкий, моторний,
Хто чуб твій вгору закрутив?
– Дніпро по-новому пригорне,
Як пригорта моїх братів!..
Над річкою тополі струнко,
Мов грізні вартові стоять.
А хвилі – молоді і лункі –
Ось-ось, здається задзвенять.
А Псьол і бризкає й сміється,
Бо путь і радісна й легка.
Вперед, до купи – і поллється
Широка радісна ріка!
Свої всі води до краплини –

Джерела срібного добра –
Псьол уперед несе і кине
На груди сивого Дніпра,
На Дніпрельстан! На допомогу!..
Біжить, хвилюється притока,
Щоб виріс на ясну дорогу
Дніпровий горб, міцний, високий.
Щоб забуяла творча сила.
Закрасувалася, зросла.
Щоб чорноземний степ збудила
Й життям по вінця налила!

1926

ПРИМІТКИ

До збірки “Слава силам перемоги!” увійшло 37 віршів та 3 поеми Василя Алешка, опубліковані за життя поета у збірках “Поезії. Книжка перша”, “Громодар”, “Димарі в квітниках” (усі – 1920), “Степи цвітуть” (1928), а також в українській періодиці 1908 – 1921 років. Уточнення дат першопублікацій – за працею Юрія П’ядика “Українська поезія кінця XIX – середини XX ст.”. Твори (за винятком “Димарів у квітниках”) подаються за сучасним правописом.

ЗІ ЗБІРКИ “ПОЕЗІЇ. КНИЖКА ПЕРША” (1920)

Перша збірка Василя Алешка “Поезії. Книжка перша” побачила світ 1920 року у Харкові, під орудою літературної групи “Цех каменярів”. До видання увійшли твори переважно раннього дореволюційного періоду творчості поета, однак завершувалась книжка уже віршами, написаними Лютневими подіями 1917 року.

“По весні я чув пісні...” Вперше надруковано в 5-му числі редакційного матеріалу Лесі Українки – Оленою Пчілкою, – часопису “Рідний край” за 1907 рік (с. 12).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 23-24.

“Цех каменярів” – група революційної творчої інтелігенції, що існувала в Харкові у 1918 – 1920 роках. До неї належали Володимир Коряк, Михайло Доленго, Олесь Жихаренко, Василь Алешко та ін.

Думка. Вперше надруковано 1908 року в антології “Українська муза”, виданій у Києві заходами і за редакцією Олексі Коваленка (С. 1177-1178). У тодішній редакції перша строфа мала такий вигляд:

*Цвіли в гаю розкішні квіти,
Світили ніжно їм зірки...
Але у-день прибігли діти
І стали з їх плети вінки, –*

[35, 1177]

а остання:

*Ростуть квітки, їм сонце гріє
І мить... їх діти геть порвуть...
Невже ж мої останні мрії
Руки людської не минуть?..*

[35, 1178]

Подається за виданням: Із поезії 20-х років: Збірник / Редкол.: М. П. Бажан, інш. ; Упоряд., вступ. ст. та приміт. А. І. Костенко . – Київ : Радянський письменник, 1959 . – С. 63.

Коваленко Олекса Кузьмович (1880 – 1927) – український поет, перекладач, видавець.

Сліпець прозрів. Вперше надруковано в літературно-артистичному альбомі “Терновий вінок” (1908. – С. 140). Того ж року – в “Українській музи” (С. 1176-1177).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 25.

“Я б тобі сказав щось, так боюсь... почує...” Вперше надруковано 1909 року в № 7-8 журналу “Українська хата” (С. 395)

Подається за виданням: Винничук Ю. Розіп’ята муза: Антологія українських поетів, які загинули насильницькою смертю. У 2 т. / Юрій Винничук – Львів : Піраміда, 2011. – Т. 2. – С. 494.

Сад в печалі. Вперше надруковано 1909 року в 10-му числі журналу “Українська хата” (С. 52).

Подається за виданням: Винничук Ю. Розіп’ята муза: Антологія українських поетів, які загинули насильницькою смертю. У 2 т. – Львів: Піраміда, 2011. – Т. 2. – С. 495.

“Сонця стріли золотії...” Вперше надруковано у 1911 році в 210-му числі газети “Рада” (С. 2).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 26.

В степу. Вперше надруковано 1912 року в часописі “Засів” (Ч. 21. – С. 188).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 27.

Зачароване озеро. Вперше надруковано 1912 року в катеринославському журналі “Дніпрові хвилі” (Ч. 23-24. – С. 312).

Твір становить певну загадку, принаймні для упорядника. В антології Ю. Винничука “Розіп’ята муза” перша строфа вірша подається в такому вигляді:

*Тихо-ихо плещуть хвилі,
Б'ються в човен, гомонять:
Ми байдужі, ми безсилі
Тихі води розгойдають.*

[15, 497]

Аналогічно подається й остання строфа (тільки там “срібні води”).

А в матеріалах Ю. П'ядика, де йдеться про першопублікацію, початковий рядок “Зачарованого озера” звучить: “Тихо, тихо плещуть хвилі...”

Не маючи, на жаль, доступу ні до “Дніпрових хвиль”, ні до першої збірки поезій, де вірш також опублікований, можу тільки будувати здогадки, як насправді було в оригіналі, і з чим, власне, маємо справу – з цікавим звукописом (“відлунням тиші”) чи з друкарською помилкою, виправленою Ю. П'ядиком.

Дотримуючись правила “золотої середини”, дискусійну строфу подаю в примітках за “Розіп'ятою музою” (С. 497). За цим же виданням подаються в основному тексті друга, третя, четверта строфи й частково перша й п'ята строфи. Перші рядки першої та останньої строф – за Ю. П'ядиком.

Чередник. Вперше надруковано в 1912 року в журналі “Українська хата” (Ч. 5. – С. 482). В першодруці перший – шостий рядки мають таку редакцію:

*Гей я в лісі зрізав дуду –
Звеселю степи і бір:
Пісню мрійну,
Мелодійну,
Повну дзвонів, шуму, гуду
Розіллю на весь простір!*

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 29.

“Як яскраво, як велично...” Вперше надруковано у 9-му числі “Української хати” за 1913 рік (С. 554).

Подається за виданням: Із поезії 20-х років / Редкол.: М. П. Бажан, інш. ; Упоряд., вступ. ст. та приміт. А. І. Костенко. – Київ : Радянський письменник, 1959. – С. 58.

Липи. Вперше надруковано в часописі “Маяк” (1913. – Ч. 28. – С. 10).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 40-41.

Плис – груба бавовняна ворсиста тканина, бавовняний оксамит.

Цвіт степів. Вперше надруковано в часописі “Маяк” (1913. – Ч. 30. – С. 5).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 31-32.

Орач. Вперше надруковано в часописі “Маяк” (1914. – Ч. 6. – С. 75).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 33-34.

“Скільки в серці я не мав...” Вперше надруковано в часописі “Маяк” (1914. – Ч. 22. – С. 5).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 39.

“Гей, чи всі наготові?..” Вперше надруковано 1917 року в 17-му числі харківської газети “Рідне слово” (С. 14).

Подається за виданням: Із поезії 20-х років / Редкол.: М. П. Бажан, інш. ; Упоряд., вступ. ст. та приміт. А. І. Костенко . – Київ : Радянський письменник, 1959 . – С. 59-60.

“Днів чудових довго ждати...” Вперше надруковано 1917 року в 2-му числі часопису “Шляхи” (С. 43).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 47.

“Великий шлях. Не видно краю...” Вперше надруковано 1917 року в 2-му числі часопису “Шляхи” (С. 42).

Подається за виданням: Із поезії 20-х років: збірник / Редкол.: М. П. Бажан, інш. ; Упоряд., вступ. ст. та приміт. А. І. Костенко . – Київ : Радянський письменник, 1959 . – С. 60.

Дудар. Вперше надруковано 1918 року в часописі “Наше село” (Ч. 12. - С. 9).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 50.

“Вдихну, вдихну живої сили...” . Вперше надруковано 1917 року в куп’янській газеті “Голос народа” (Ч. 27. – С. 2). У книжці вибраного “Степи цвітуть” вірш датується 1918-м роком – очевидно, за часом публікації вірша в журналі “Шляхи” (1918. – Ч. 6-7. – С. 31).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 51.

Датується за першопублікацією.

ЗІ ЗБІРКИ “ГРОМОДАР” (1920)

Книжка поезій “Громодар” вийшла теж 1920 року й теж у Харкові, у Всеукраїнському. До збірки увійшли головні твори, написані в роки української революції 1917 – 1920 років, які так або інакше є відгуком на ці буремні події, щоправда, не без символістських впливів. Літературознавець Микола Родько визначив “Громодар” як найцінніший твір у спадщині Алешка. На думку вченого, збірка й досі “вабить своїм оптимізмом, світлими, мажорними інтонаціями та життєлюбним настроєм”.

“Яка безмежна даль очам!..” Вперше надруковано 1918 року в “Літературно-науковому віснику” (Кн. 2-3. – С. 194).

Подається за виданням: Із поезії 20-х років / Редкол.: М. П. Бажан, інш. ; Упоряд., вступ. ст. та приміт. А.І. Костенко . – Київ : Радянський письменник, 1959 . – С. 61.

Красославець. Вперше надруковано у збірці “Громодар” (С. 16).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 54.

Сяйволиций сіяч. Вперше надруковано в газеті “Український пролетар” (1920. – 1 квіт.)

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927. – Х. : ДВУ, 1928 / Василь Алешко. – С. 55.

Красольки. Вперше надруковано в журналі “Мистецтво” (1920. – Ч. 1. – С. 5)

Подається за виданням: Винничук Ю. Розіп’ята муза: Антологія українських поетів, які загинули насильницькою смертю. У 2 т. / Юрій Винничук. – Львів : Піраміда, 2011. – Т. 2. – С. 497.

За далекою. Вперше надруковано в журналі “Мистецтво” (1920. – Ч. 1. – С. 5)

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 57.

Цвіт-дівчина. Вперше надруковано у збірці “Громодар” (С. 20).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 58-59.

“Над полем дим...” Вперше надруковано у збірці “Громодар” (С. 24).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 65.

Слава. Вперше надруковано у збірці “Громодар” (С. 26).

Подається за виданням: Із поезії 20-х років / Редкол.: М. П. Бажан, інш. ; Упоряд., вступ. ст. та приміт. А.І. Костенко . – Київ : Радянський письменник, 1959 . – – С. 57.

“До джерел життя – мерщій з ковшем...” Вперше надруковано у збірці “Громодар” (С. 30).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927. – Х. : ДВУ, 1928 / Василь Алешко. – С. 53.

Пек – у дохристиянських віруваннях слов’ян божество пекла, а також війни, кривавих бійок, кровопролиття та всілякої біди. У В. Алешка – персоніфікація посухи (див. однойменний вірш), а також жаги, спраги.

ЗІ ЗБІРКИ “СТЕПИ ЦВІТУТЬ” (1928)

Збірка “Степи цвітуть” була випущена 1928 року Державним видавництвом України й містила краще з написаного поетом упродовж 1907 – 1927 років. Це – остання з прижиттєвих поетичних збірок В. Алешка.

Гукай. Вперше надруковано 1920 року в харківській газеті “Селянська біднота” (Ч. 101. – С. 30). У першопублікації перший рядок починався так: “Гукай, як є в тебе сила...”)

Подається за виданням:

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 44.

“Всі – виходьте...” Про першопублікацію довідатися, на жаль, не пощастило.

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 73.

Бузівок. Вперше надруковано 1921 року в 1-му числі часопису “Шляхи мистецтва” (С. 6) разом із віршем “Пек”. Під добіркою стоїть дата – “1920, Травень”. У першопублікації остання строфа мала такий вигляд:

*...Про рожеві губи: пророжевіли губи.
Про рожеві роси: пророжевів проріст.
Прозорі полотна проклювали голуби –
На блакитній цілині – щілини.*

[4, 6]

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 76.

Бузівок – однорічне теля (бичок).

Заспівали на Гончарівці... Встановити першопублікацію не вдалося.

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927. – Х. : ДВУ, 1928 / Василь Алешко. – С. 76.

“Стовпилися біля брами...” Вперше – у “Селянській правді” (1921. – Ч. 375. – С. 2)

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 80.

Та – серп. Вперше – у журналі “Червоний шлях (1924. – Ч. 4-5. – С. 2).

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 91.

Переклик зерна. Вперше – в 2-му числі часопису “Селянський будинок” за 1926 рік .

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 94-95.

ПОЗА ЗБІРКАМИ

Елегія. Вперше надруковано 1908 року в антології “Українська муза” (С. 1178).

Друкується за факсимільним виданням, здійсненим 1993 року АТ “Обереги”.

Пек. Вперше надруковано 1921 року в 1-му числі часопису “Шляхи мистецтва” (С. 6) разом із віршем “Бузівок”. Датується 1920 роком.

Подається за цим виданням.

ПОЕМИ

Димарі в квітниках. Поему випустив окремим виданням “Цех каменярів” (1920). 2012 року твір передруковано у часописі “Кур’єр Кривбасу” (Ч. 276-277. – С. 240-244).

У першопублікації (і в передруці “Кур’єра Кривбасу”) поема починається з епіграфа:

“«Димарі в квітниках» написано торік з приводу постанови радянської влади переселити харківський пролетаріят з робітничих кварталів у нагорну, “буржуазну” частину м. Харькова.

«Цех»”.

Датується 1919 роком за цим епіграфом.

Подається зі скороченнями за публікацією в “Кур’єрі Кривбасу”.

Ладополий – особу встановити не вдалося. Очевидно, це власник будинків у нагірній частині Харкова.

Уріель Акоста (Габріель да Коста, 1585 – 1640) – голландський філософ гебрейського походження, попередник Баруха Спінози, герой однойменної трагедії німецького драматурга Карла Фердінанда Гуцкова (1811 – 1878). В поемі, очевидно, йдеться про афішу або книгу з текстом п’єси.

Ціп. Вперше надруковано 1924 в 1-му числі альманаху “Плуг” (68-69).

Датується 1920 роком.

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 60-64.

Псьол. Уривок, що починається словами “Веселка з хвилями не грає...”, вперше з’явився друком 1927 року в альманасі “Плуг” (Ч. 3. – С. 252-253).

Датується 1926 роком.

Подається за виданням: Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 98-102.

На Дніпрельстан! – Дніпровська гідроелектростанція (ДніпроГЕС) на той час існувала лише в проектах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адельгейм Є. Г. Василь Еллан / Євген Адельгейм // Матеріали до вивчення історії української літератури. У 5 т. – Т. 5. – Кн. 1. – К. : Рад. школа, 1963. – С. 262-263
2. Алешко В. Валер Преноза. / Василь Алешко // Плужанин. – 1927. – С.71-75.
3. Алешко В. Димарі в квітниках / Василь Алешко // Кур'єр Кривбасу. – 2012. – Ч. 276-277. – С. 240-244.
4. Алешко В. Пек. Бузівок / Василь Алешко // Шляхи мистецтва. – 1921. – Ч. 1. – С. 6 // Електронна бібліотека “Культура України”. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/view.html?&id=6349>, вільний. – Назва з екрану.
5. Алешко В. [Поезії] / Василь Алешко // Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Вип. 12 / За ред. О. Коваленка. – Факсимільне видання 1908 року. – К. : АТ “Обереги”, 1993. – 56 с.
6. Алешко В. [Поезії] / Василь Алешко // Із поезії 20-х років / Редкол.: М. П. Бажан, інш. ; Упоряд., вступ. ст. та приміт. А.І. Костенко . – Київ : Радянський письменник, 1959 . – С. 58-65.
7. Алешко В. [Поезії] / Василь Алешко // Винничук Ю. Розіп'ята муза: Антологія українських поетів, які загинули насильницькою смертю. У 2 т. – Т. 2 / Юрій Винничук – Львів : Піраміда, 2011. – С. 494-497.
8. Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – 102 с.
9. Алешко В. Чередник / Василь Алешко // Українська хата. – Ч. 5. – С. 482 // Електронна бібліотека “Культура України”. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/view.html?&id=6344>, вільний. – Назва з екрану.
10. Багряний заспів: Поезії / Ред. Д. Г. Давидюк. – К. : Молодь, 1969. – 320 с.
11. Білецький О. І. Переднє слово / Олександр Білецький // Алешко В. Степи цвітуть: Вибрані поезії. 1907 – 1927 / Василь Алешко. – Х. : ДВУ, 1928. – С. 3-22.
12. Білецький О. І. Василь Алешко: До 20-річного ювілею поета / Олександр Білецький // Плужанин. – 1927. – Ч. 11-12. – С. 66-71.
13. Бойко В. Г. Поетичне слово народу і літературний процес: Проблема фольклорних традицій в становленні української радянської поезії / Володимир Бойко. – К. : Наук. думка, 1965. – 336 с.
14. Боровий В. Поет степової доли // Літ. Україна. – 1998. – 21 трав.

15. Винничук Ю. Василь Алешко // Винничук Ю. Розіп'ята муза: Антологія українських поетів, які загинули насильницькою смертю. У 2 т. – Т. 2 / Юрій Винничук – Львів : Піраміда, 2011. – С. 493, 494.
16. Влизько О. Ф. Вибрані поезії. – К. : Рад. письменник, 1963. – 242 с.
17. Гак А. (Мартин Задека). Від Гуляй-Поля до Нью-Йорку: Спогади. – Новий Ульм : Друкарня “Укр. вістей”, 1973. – 328 с. // Електронна бібліотека “Diasporiana.org.ua”. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/10692/file.pdf>, вільний. – Назва з екрану.
18. Еллан (Блакитний) В. Поезії. – К. : Рад. письменник, 1967. – 179 с.
19. Костенко А. І. На першому етапі української радянської поезії // Із поезії 20-х років / Редкол.: М. П. Бажан, інш. ; Упоряд., вступ. ст. та приміт. А. І. Костенко . – Київ : Радянський письменник, 1959 . – С. 9-55.
20. Костюк Г. Василь Іванович Алешко (З нагоди 20-річчя літературно-газетярської роботи) // Життя й революція. – 1928. – Ч. 2. – С. 164-166 // Електронна бібліотека “Культура України”. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/view.html?id=1163>, вільний. – Назва з екрану.
21. Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади. У 2 кн. – Кн. 1 / Григорій Костюк. – Едмонтон : Канадський Інститут Українських Студій, 1987. – 743 с. // Електронна бібліотека “Diasporiana.org.ua”. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/memuari/7975-kostyuk-g-zustrichi-i-proshhannya-spagadi-kn-1/file.djvu>, вільний. – Назва з екрану.
22. Коцарев О. Іще троє поетів-експериментаторів / Олег Коцарев, Юлія Стахівська // Кур'єр Кривбасу. – 2012. – Ч. 276-277. – С 227-229.
23. Лисенко І. М. Трагедія таланту: Вступне слово до книги Олександра Коржа “Шуміти прошу листя” // Огульцівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Валківської районної ради Харківської області. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://ogulsi-school.edu.kh.ua/Files/downloads/Трагедія%20таланту-ІЛисенко.pdf>, вільний. – Назва з екрану.
24. Мукомела О. Г. Алешко Василь Іванович // Енциклопедія Сучасної України. В 30 т. – Т. 1 : А / Гол. ред. І. Дзюба.. – К. : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2001. – С. 378.
25. Півторадні В. І. Українська література перших років революції (1917 – 1923 рр.): посіб. для студ.-заочників філол. фак-тів пед. ін-тів і ун-тів / Василь Півторадні. – К. : Рад. школа, 1968. – 160 с.
26. П'ядик Ю. В. Українська поезія кінця ХІХ — середини ХХ ст.: Бібліографія. Антологія / Упор. І. Г. П'ядик-Халявка, Н. Г. Дашкіна. — Т. 1: А – В. – К. : К. І. С., 2010. – 736 с.

27. Родько М. Д. Доробок громадара / Микола Родько // Вітчизна. – 1969. – Ч. 3. – С. 186-189.
28. Родько М. Д. Українська поезія перших повоєнних років / Микола Родько. – К. : Наук. думка, 1971. – 307 с.
29. Самброс Ю. Щаблі: мій шлях до комунізму. – [Нью-Йорк]: Сучасність, 1988. – 417 с. // Електронна бібліотека “Diasporiana.org.ua”. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3394/file.pdf>, вільний. – Назва з екрану.
30. Смолич Ю. К. Мозаїка. З тих років (курйози) / Юрій Смолич // Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія. – Т. 2. – К. : ВД “Стилос”, 2010. – С. 239-351 // Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України: “Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія” – Електрон. дан. – Режим доступу: http://www.ilnan.gov.ua/Spadshchyna/Spadshchyna_5.pdf, вільний. – Назва з екрану.
31. Смолич Ю. К. Розповідь про неспокій триває / Юрій Смолич // Смолич Ю. К. Твори. У 8 т. – Т. 7. Розповіді про неспокій / Юрій Смолич. – К. : Дніпро, 1986. – С. 259-520.
32. Стріха М. В. Листування Григорія Кочура і Богдана Рильського. Вступні зауваги // Літературознавчі студії. – 2012. – Вип. 34. – К. : Вид.-полігр. центр “Київський університет”. – С. 211-275 // Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. – Електрон. дан. – Режим доступу: http://library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/ls/ls_2012_34.pdf, вільний. – Назва з екрану.
33. Тичина П. Г. Твори. В 12 т. / Павло Тичина. – Т. 1. – 735 с. – Т. 12. Кн. 2 – 480 с. – К. : Наук думка, 1983 – 1990.
34. Тростянецький А. А. Шляхом боротьби та шукань / Арон Тростянецький. – К. : Наук. думка, 1968. – 254 с.
35. Українка Леся. Твори. У 12 т. – Т. 1 / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1975. – 447 с.
36. Українська Літературна Енциклопедія. В 5 т. – Т. 1 / І. О. Дзеверін (відп. ред.). – К. : Гол. ред. УРЕ імені М. П. Бажана, 1988. – 534 с.
37. Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Вип. 11 / За ред. О. Коваленка. – Факсимільне видання 1908 року. – К. : АТ “Обереги”, 1993. – 72 с. (С. 1058-1185).
38. Українські письменники у спогадах сучасників. У 2 т. – Т. 2 / [упоряд., передм. та прим. І. Лисенка]. – Ніжин: Вид-во ДПУ ім.Гоголя, 2013. – 639 с.

